„az emlékezést kell megrohamozni”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XXV. ÉVFOLYAM 2015. 18. (680.) SZÁM – SZEPTEMBER 25.

ára 3 lej

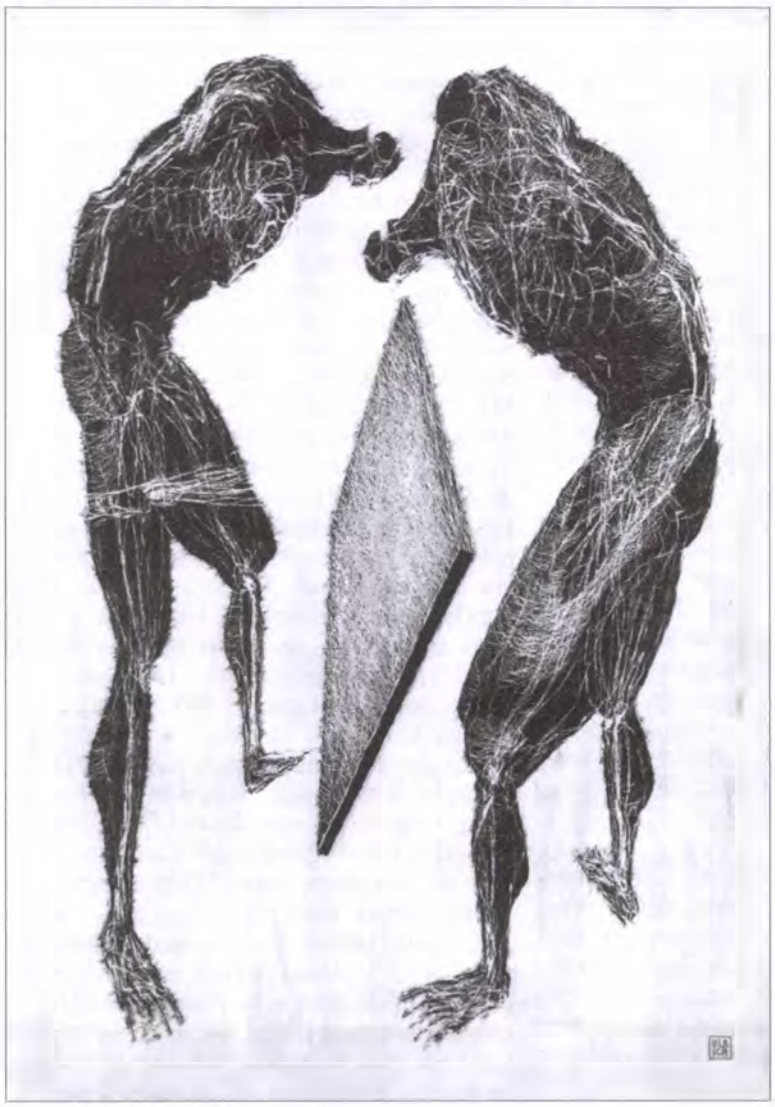

Ulrich Gábor: *Focizó lovak*

Lapszámunk 1., 4., 5., 7., 9., 15. és 18. oldalát az Origo Egyesület *Mimesis* című, a Kolozsvári Magyar Napokon a New York szállóban megnyílt tárlatának anyagával illusztráltuk.

- **András Sándorral beszélget Xantus Boróka**
- **Blason-szombat**
- **Hajdú-Farkas Zoltán: Reggeli látvány**
- **Bálint Lajosra Dávid Gyula és Mózes Attila emlékezik**
- **Michael Krüger versei**
- **A NAGY KILOMETRIK**

HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN

Ezerkarátos nyár

Amikor ezt írom, nem virít zöld ág. Nem is írom, jegyzem. Jegyzetelek: híves, borongó őszi hajnal. *Beült hozzám az unalom* – de ez se pont így van. Ősz, ez stimmt. A nyárnak most már tagadhatatlanul és javíthatatlanul befellegzett, ez is stimmt – de aki hajnalban unatkozik, az nem lenne ébren. Nem lehet unalomból jegyzetelni. Arany is tudta, csak hát azt is, ugye, hogy *költő, hazudj*. Tudott ő még sok egyebet is persze, talán ezért is kellett neki folyton jegyzetelni. Ha nem magát, akkor másokat, fordítani, tenni-venni, gondozgatni a kertet, szétburjánzó történeteinket. Mert ha holnap eljön a világvége, semmi sem ésszerűbb, mint ültetni egy almafát.

Persze, nem tudjuk, mi jön el holnap, ennélfogva még ésszerűbb talán az ültetés. A jegyzetelgetés. A dolgok találgatása. Ha ma rossz, holnap jó lesz, ha ma jó, vajon holnap rossz lesz? Nem lehetne mindig jó? Semmi válasz. Akkor mégis csak nekünk kellene tudni? Semmi válasz. Csak a kitartó jegyzetelés: amikor ezt írom, elkezdődik a történet. *Egy* történet. Vagy kettő? Írom: ősz van, felszállnak a fecskék. A Hajnal negyed fölött felhők szűrik meg a felkelő napot. Egyáltalán, lehetséges mondat, ami hordozza a választ? Vagy csak jegyzetelni lehet, jegyzetelek.

A régi órakészítő mesterek talán tudtak valamit az idő titkaiból. Nemrég volt szerencsém közelebbről megvizsgálni egy néhányszáz éves zsebórát. Ahogy kinyitottam, belenéztem, nézegettem mechanizmusát, az apró rugókat, a hihetetlenül finom és vékony láncot, kerekeket, megtapogattam a finom díszítményeket, a mester kézjegyét, az apró hitelesítési pecséteket, eszembe jutott, amit Ecótól olvastam valahol: az architektúra az *ékes*, avagy a kozmosz rendjét hivatott utánozni. Mennyivel inkább így van ez egy ilyen aprólékos, végtelenül pontos alkotással, ami ráadásul az idővel, ezzel a titokzatos szubsztanciával kacérkodik – amelyből, mint tudjuk, létrejött Borges. És az ősz. A hajnal. Többek között. És talán minden valamire való alkotásnak kacérkodnia *kell* az idővel. A kérdéssel, a válasszal, tudnia kell valamit a titkokból. Így kell megszólítania Horatiusnak Melpomenét, és így kell Ovidiusnak Pythagorasról énekelnie. Így kell a költőnek hazudnia. Összegyűjteni a szétburjánzó jegyzeteket, gondolatfoszlányokat, történeteket, és megművelni. Elültetni azt az almafát, hogy ha egy kozmosznak vége szakad, valahol kihajthasson egy új. Hazudni, hogy igaz legyen. És továbbra is fáradhatatlanul jegyzetelni, jegyzetelni mindennel szemben.

A nyárnak vége, és hosszú, fülledt nyár volt, sok minden megfordult, elindult, megszakadt, vér folyt, víz folyt, zászló lobogott, taps szólt, fát vágtak, új fa nőtt. Sok minden révbe ért, sok minden elveszett. Leginkább dolgoztunk alatta, és utaztunk ide-oda, beszéltünk ezzel-azzal, és persze jegyzeteltünk. Hogy mindezt majd megírjuk egyszer, begyűjtjük és megműveljük, palackba zárjuk a titkot. Az lesz majd az ezerkarátos könyv. És addig? Semmi válasz. Jegyzetelünk és *bízva bízunk*.

OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

Beszélgetés András Sándor íróval, irodalomtörténésszel

„Ingázok, magamban is”

– „Ezer író Nyugatra tart, mondogatom magamnak, amióta a menekülés folyik. Ezer író, és mind húszesztendős” *– írta Cs. Szabó László az 1956-os forradalom után Nyugatra emigráló fiatal magyar értelmiségiekről, akik szellemi szigeteket hoztak létre a demokratikus világ különböző pontjain. András Sándor emigráns életének első állomása miért éppen Oxford lett, hogyan jutott oda?*

– Az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság négytagú küldöttségében mentem november 17-én Bécsbe, feladatunk az volt, hogy nemzetközi diákkonferenciát szervezzünk a november 4-i szovjet támadás és lerohanás elítélésére. Ezt Bécsben nem tudtuk elintézni, az osztrák diákszövetség semleges volt, mint az ország. Valaki mondta, hogy az oxfordi diákok nagyon is a forradalom mellett vannak, és azt is hallottuk, hogy a British Councilnál egyetemistákat keresnek Oxfordba. Jelentkeztünk, felvettek. Én németül tudtam valamennyit, angolul nem, viszont Gömöri György barátom, akit én a Fiatal Írók Munkaközösségéből ismertem, angolul egész jól tudott. Ő ismertette a beválasztottakat Angliába kísérő Max Haywoodnak, hogy mi miért megyünk: a megbízatásunk két hétre szólt, mi haza is akartunk menni. Négyünk közül ketten haza is mentek Bécsből, így mi ketten kerültünk azon az első repülőgépen Angliába. Az oxfordiak valóban lelkesek voltak, pénzt gyűjtöttek, hogy elutazhassunk Leidenbe, ahol a nemzeti diákszövetségek koordináló bizottsága (COSEC = Coordinating Secretary of the National Union of Students [NUS]) székelt. Az is apolitikus volt. Visszatérve Angliába megtudtuk, hogy a Forradalmi Diákbizottság vezetőit letartóztatták, és azt is, hogy otthon telefonon riasztottak, tűnjek el, úgy döntöttünk, maradunk (és tovább igyekszünk tenni, amit lehet). Én már államvizsgáztam júniusban magyar nyelv és irodalomból Szegeden, Haywood – akivel németül beszélgettem – azt tanácsolta, írjak disszertációt német irodalomból, Oxfordban bármiből lehet, ha már van alapvégzettségem. Ez is történt. Először angol tanfolyam, ősztől egyetem. Akkor még bőven azt hittem, hogy megírom a disszertációt és utána hazajövök. Erre azonban 1961 nyarának elején, amikor végeztem Oxfordban, képtelen voltam. (A jelentős amnesztiát később, 1963 tavaszán hirdették meg, de én akkor már biztosan tudtam, hogy képtelen lennék hazamenni Magyarországra. Azon a tavaszon kerültem a BBC magyar osztályára, ősszel DAAD-vel a müncheni egyetemre.)

Szándékosan azonban nem hagytam volna el Magyarországot. Emigráns valójában egyikünk se volt, menekülteknek tartottuk magunkat. Nem is nagyon szerettük mi az emigráns megnevezést. Az emigráns azt jelenti, hogy valahonnan kivándorol, de egyikünk se vándorolt ki, nem voltunk szabadságharcosok, bár volt, aki annak nevezte magát. Mi „Hungarian refugees”-ként határoztuk meg magunkat, magyar menekültek voltunk. Ez lényeges, magatartásbeli különbség, hiszen én soha nem gondoltam arra, hogy külföldön letelepedjek, ott éljek életem végéig, ugyanakkor azt hittem, hogy miután meghalok, se dől meg az a rendszer.

– Az ASAK beadványa az ENSZ-hez *(1958) című versét nem sokkal a forradalom után írta, amelyben az egyén autonómiáját, függetlenségét, a hatalmi érdekek fölötti pozícióját hangsúlyozza. A recepció az '56 utáni emigráns lét általános hangulatát megfogalmazó, emblematikus versnek tartja. Ön mennyire érzi helytállónak ezt az értelmezést?*

– Nem gondoltam, hogy közérzést jelzek, fejezek ki, de az lett belőle. Megvallom, amikor igen ritkán felolvastam az elmúlt immár 25 év során itthon, meglepett, mennyire rezonálnak rá az emberek azóta is, ma is.

– A nyugat-európai, amerikai tanulmányok, fokozatszerzés után az amerikai Berkeley University-n magyar irodalmat tanított 1965-től. Az amerikai akadémiai szféra mit tudott akkoriban a magyar irodalomról, mennyire voltak ismertek a kortárs magyar írók?

– Számomra „az akadémiai szféra” két csoportosulásból állt, az újkori nyelvek társaságából (MLA = Modern Languages Association) és a (Chomsky-ellenes) kanadai és amerikai nyelvészeti társaságból (LACUS = Linguistic Association of Canada and the United States), illetve ezek éves konferenciáiból és kiadványaiból. De az előbbiből is elsősorban, szinte kizárólagosan a germanistákat ismertem. Barátaim persze voltak. De az amerikaiak közül a legtöbb antropológus volt, és a magyar irodalomról szerintem szinte semmit se tudtak. Kivételek akadtak persze, ilyen volt Czesław Miłosz, aki lengyelt tanított Berkeleyben a Szláv Tanszéken, ahova a magyart is sorolták, de ő kiváló költő is volt, nemcsak litván–lengyel. És akadtak az amerikai egyetemek tanárai közül magyarok, akik a saját szakmájuktól függetlenül jól vagy legalább valamennyire ismerték a magyar irodalmat, de azt hiszem, a kérdés nem rájuk vonatkozott. (Amerikában, úgy tudom, több mint 2000 egyetem működik, a legjobb száznak a listáját láttam, azon hatvanadiknak-hetvenediknek lenni is jó helyezés. Amerika akkora ország, hogy arról megközelítő elképzelése is csak annak lehet saját tapasztalatom szerint, aki hosszasan élt ott.) Angliában – ami persze nem csak Anglia – inkább ismertem 1957-től olyanokat, akik nagyon is jól tájékozódtak a magyar irodalomban. Volt, aki a forradalom hatására tanult meg magyarul, és olyan jól megismerkedett a magyar irodalommal, hogy írt is róla, mint például Mervyn Jones.

– Tudományos esszéi, tanulmányai angolul és németül jelentek meg. Verseit és prózai alkotásait azonban magyarul írta/írja. Miért?

– Nekem versre, de esszére és narratív írásokra is magyarul van indíttatásom. Ha olykor gondoltam is arra, hogy angolul vagy akár németül írjak mást, mint tanulmányt vagy recenziót, szinte kezdettől elfogott a bizonytalanság; érzem és szeretem is az angolt, ahogyan a németet is, egészen közelről, mégsem eléggé magabiztosan és bensőségesen. Olykor úgy gondoltam, ha Németországba kerülök '56 végén, és ott is maradok, lehet, hogy elkezdtem volna németül írni. Valószínűleg mindez azzal van kapcsolatban, amit már említettem, hogy én sohasem akartam elhagyni Magyarországot, nem azért kerültem nyugatra és maradtam kinn. Ezért is éreztem 1990-től,

András Sándor

Költő, író, irodalomtörténész, esszéista. 1934-ben született Budapesten. 1956-ban diplomázott a Szegedi Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakán. 1956-ban elhagyta Magyarországot, előbb Angliában és Németországban élt, majd az Egyesült Államokban telepedett le. A Kaliforniai Egyetemen szerzett doktori fokozatot 1967-ben, több amerikai egyetemen tanított. 1981–1996 között az *Arkánum* folyóirat társszerkesztője volt.

Kötetei: *Rohanó oázis* (versek), 1970; *Mondolatok* (versek), 1981; *A teremtés-előtti ember* (versek), 1993; *Emberpassió: válogatott és új versek, 1956–1998*, 1999; *Szerelem: megközelítések* (versek), 2000; *The Exile of Gods. Heinrich Heine költészete* (tanulmányok), 1968; *Zum Paradigmawechsel in der Literaturwissenschaft* (tanulmányok), 1989; *Heidegger és a szent* (tanulmányok), 1994; *Ikervilág* (esszék), 1996; *Játék vagy kaland* (tanulmányok), 1998; *Lutheránus Zen* (esszék), 2004; *Bretonhídon Atlantiszba* (esszék), 2010; *Az otthonos idegen* (tanulmányok), 2011; *Gyilkosság Alaszkában. Sherlock Holmes a tlingitek földjén* (regény), 2006; *Szent Kujon megkísértése* (regény), 2007.

Díjai: Nagy Imre-emlékplakett, 1995; Kortárs-díj, 1995; Móricz Zsigmond-ösztöndíj, 1995; József Attila-díj, 1999; Ady Endre-díj, 2000; Szépíró Díj, 2006; Füst Milán-díj, 2007; Korunk Kulcsa-díj, 2014.

Fotó: Szöllősi Mátyás/litera.hu

hogy már nincs semmi okom, hogy ne otthon éljek. Vissza is jöttem rögtön egy évre, éppen szabad évem volt az egyetemen, és annak az évnek a végén házat vásároltam, hogy ne turistaként látogassak haza. Emiatt mentem aztán korai nyugdíjba, és végül visszaköltöztem teljesen.

Esszéket igazán csak azóta írok, hogy felhagytam a tudományosnak mondott publikációval. Írtam ugyan néhányat, amikor Berkeleyben magyart tanítottam, de nem publikálásra. Aztán jó tíz évvel később megindítottuk négyen az *Arkánum* című folyóiratunkat, és szükségét éreztem, hogy magam is megfogalmazzak bizonyos álláspontokat, nézeteket, igényeket arról, amit közösen csinálunk.

– Milyen irodalomszemléletet képviselt ez a folyóirat, hogyan helyezhető el az akkori nyugati magyar szépirodalmi folyóiratok között?

– „Ne kérdezd, kinek szól a harang, [mindig] neked szól", írta egyik prédikációjában John Donne, és ezt metaforaként használnám azzal a megkötéssel, hogy a harang mindig egyféleképpen szól, az *Arkánum* számai viszont sokféleképpen szóltak ugyanarról, amit viszont röviden megmondani aligha tudok. Az *Arkánum* igyekezett megszabadulni mindenféle cenzúrától-öncenzúrától, politikaitól, erkölcsitől, irodalmitól. Manapság is szokás némileg játékosan „tabudöntögetésről" beszélni, nos, az első szám bevezetőjében nincsen eufémizmus: „Célunk a tabuszövevény áthasítása, a homály eloszlatása." Akkor, 1981-ben, ez eléggé keményen hangzott: „Ezen a nyelven nem lehet bizonyos dolgokat kinyomtatni, sőt leírni sem. Ezt a nyelvet a politikai, prüdériai, nacionalista, vallási cenzúrák és öncenzúrák hályoga, a tekintélytisztelet, a finitizmus, a kisebbrendűségi érzet, az önbecsapás szutykos rétege borítja. A rettegés: mi lesz, ha ezen a nyelven az író azt írja le, ami eszébe jut? Káosz? Anarchia? Nemzethalál?" Avantgárd folyóirat volt az *Arkánum*, és az éppen idézettek eltökéltségében, bízvást mondhatom, nem volt párja, se Nyugaton, se bárhol. Ebben elütött az igen jelentős párizsi *Magyar Műhely*től.

– Műveiben nagy szerepet kapnak a nyelvi játékok, az állandó formakeresés, a sajátos nyelvi megoldások. Ezt az intenzív odafordulást a nyelv felé mennyire befolyásolta az idegen nyelvű közeg, a német nyelvű irodalom területén végzett kutatói munkája?

– Nehezen tudom megmondani, menynyiben hatott rám a más nyelvű környezet, vagy a gondolkodásban az úgynevezett „lingvisztikai fordulat" („the linguistic turn"), ahogyan azt se tudom, hogy ez utóbbi hogyan határolható el attól a nyelvi kifejezésmódtól, ami olyan egyáltalán nem játékos gondolkodóknál keletkezett, mint a német Heidegger vagy az angol Whitehead. Ezzel tulajdonképpen azt akarom mondani, hogy számomra mindig gondolat- és érzés-„játékról" van szó, viszont a „szó" jelentése „beszéd" is – mint amikor: „lenne egy szavam veled", „megállnál egy szóra", és az is „szó", amit magyarul „igének", görögül „logosznak" mondanak, ami kezdetben Istennél volt. Gyakorlatilag, a szójáték olyasmi nekem, mint a beszédes rím: értelme és nyomatéka van – sűrítés, és keletkezik, nem készítem. Kutatói munkához, azt hiszem, semmi köze. „Ha forr a dal már, le kell hűteni, / nehogy megégesse a szájakat", ez, azt hiszem, jó példa.

– A Gyilkosság Alaszkában. Sherlock Holmes a tlingitek földjén *című regényét kísérte talán a legnagyobb kritikai visszhang. A regény már bizarr címével felhívja magára a figyelmet. Honnan jött az az ötlet, hogy az angol nyomozót Alaszkába küldje, illetve milyen lehetőséget látott a detektívregény műfajában?*

– Röviden nehéz összefoglalni. Jelzésként csak annyit, hogy egyfelől Holmes számomra mitikus figura a modern világban; a tlingitek egy ősi mitikus hitvilág töredékes és végveszélyben élő maradványai a modern világban; és Holmes – szintén modern és mitikus jellegű barátaival – egy tudattalanba süllyedt Atlantiszt keres. A detektívregény műfaját sokra tartom, természetesen leghitelesebb alkotásaiban, amikor a rejtély nem agyafúrt rejtvény, hanem valamilyen konkrét emberi együttélés egyénekből bonyolódó szövevénye, amelyik szinte mindig árulással – és többnyire ezt megtoldó meghalással – meg-megszakad.

Ugyanis nem hiszek a történet halálában, mert a történet eligazodási eszközt kínál mindenki számára. De történetet úgy érdemes írni, hogy az szellemileg bonyodalmas legyen, és ne egy totalizálható világ része, hanem képes legyen ablakokat, különféle perspektívákat megnyitni.

– Egy ideje újra Magyarországon él: Nemesvitán és Budapesten. A visszatért író mennyire kapcsolódik be az irodalmi életbe?

– Igyekszem bekapcsolódni. Elevennek és izgathatónak, ugyanakkor visszahúzódónak ismerem magam. Ingázok, magamban is.

– Hazatérve hogyan látja, van-e az '56-os forradalomnak hatása a mai magyar társadalomra, közéletre nézve?

– Az '56-os forradalomnak, úgy érzem és gondolom, szinte semmi hatása sincs az elmúlt 25 év Magyarországára, vagy akár a magyar kisebbségekre. Kevesen vannak, akik régi idők vonzásából vagy illendőségből temetőbe járnak, aztán hídként újra az élők közé. A *társadalom* nem temetőzik.

– A magyar értelmiség már nem politikai okok miatt, hanem szabad döntésből települ Nyugat-Európába, Amerikába. Vannak-e szellemi centrumai a diaszpórában élő magyaroknak? Beszélhetünk-e ma nyugati magyar irodalomról?

– A helyhez kötött magyar szellemi centrumok, amennyire tudom, lényegileg megszűntek Nyugaton 1990 után. Nyugati magyar irodalmi élet már nincsen. Nyugati magyar irodalom persze van, olvasható és tanulmányozható, egy eléggé jól körülhatárolható egység. Legalábbis ez a véleményem, így mondtam Veszprémben idén tavasszal, amikor a Pannon Egyetem rendezésében a határontúliak közül ezúttal, lezárásként, a nyugati magyar irodalom került sorra.

Úgy gondolom, érthető, hogy nincsen az elmúlt húsz évben gazdasági okokból nyugatra települők között író, hiszen a magyar író, ha nem érzi magát politikailag kényszerítve, magyar nyelvterületen marad. Éppen gazdasági okokból is. De hiszen az okok sohasem csak gazdaságiak, illetve a gazdasági sohasem csak a megélhetésre, hanem a hivatás szabadabb, jobb munkakörülmények közötti gyakorlására is vonatkozik.

XANTUS BORÓKA

Blason-szombat

FEKETE VINCE

A csukló

(Karácsonyi Noéminek)

Nincs oly isteni tervezet,
nem teremhet olyan dicső
„alkatrész" soha teljesebb
se földön, se égen, minő
Te vagy, csukló, a kéz végén,
hajlékonyan, finom keccsel,
mint egy mesterművű késél! –
ámul-bámul csak az ember.

Csukló, te csodás szerkezet,
napbarnított, kikent, kifent,
bőrödön finom erezet
üt át kéken, lilán, milyent
csak filmeken lát a szem, mely
csupán, csukló, érted repes,
s pislog feléd (puha testcsel!),
csukló, te szép, te tökéletes!

Te hó-csukló, te olvadó,
keddek közül te húshagyó,
csukló, pihésen szunnyadó,
csukló, miértünk borzadó,
csukló, mi hűtesz és égetsz,
csukló, mi nadrágba tévedsz,
csukló, ki simogatsz, bántasz,
csukló, ki ölelsz, majd ártasz…

Csukló, te bájital, vegyszer,
mit megfognék sokszor… egyszer…
édes csuklóknak csuklója,
kecsek kecsének osztója,
csukló, te elképesztő,
csukló, mit fog a főszerkesztő!

A haj

(Tatár Fruzsinának)

Nincsen ihaj,
nincsen csuhaj:
témám a haj.
A haj, hosszú,
avagy rövid,
a haj, tövig.
A haj, szőke,
avagy vörös,
dúsan omló,
lágyan dögös.
A haj, mitől
a vész kitör.
A haj, miért
bánat gyötör.
(Mert ha a haj
illata jó,
nem ver úgy a
Mindenható.
Hogyha a haj
borzos, csepes,
már az ördög
sem érdekes.)

Nincsen ihaj,
nincsen csuhaj:
témám a haj.
A haj sátor,
a haj ima,
hajtól szakad
el az ina…m.
A haj nyaram,
a haj telem,
a haj -talan,
a haj -telen.
A haj étkem,
a haj itkom,
a haj fene-
ketlen titkom.
A haj dúsan,
a haj búsan,
a haj, hogy fü-
ledbe búgjam:
drága hajam,
mondd meg nékem,
ki a legszebb
a vidéken?
Hát én, szólal
ahajt a haj.
A haj, ami
már semmit nem
akar, a haj,
ami elföd –
és eltakar.

KARÁCSONYI ZSOLT

Az anyajegy

Fekete Fanni kérésére

Kétségtelen, hogy van már hagyománya
Fanniról szólni. Nem rejtheti homály
a jelet, mi a bal orcán világol –
a tekintet azonnal rátalál,

és tudja, hogy a Vízöntő jegyében
született hölgy úgy hordja e jelet,
amiből látszik rögtön: nem felejt,
fölöslegesre nem emlékezik,

anyaként tartja őt meg ölében a Hit
és a Tudás, hogy mind jelekbe rejtve,

és örökkön jelek között kell élnünk.
Ha láttuk már: meghatározza létünk,
felébreszt, látni enged, elvakít.

Irsai Zsolt (Zacsek): *Spiel mit Ringel* (részlet)

Az orr

Gergely Zsuzsa kérésére

Mi ez? Ha kérdik, tudd meg: az arcnak
éke,
a belső titkok kimagasló vidéke.
Mintákat gyűjt vele a kinti, zord világból,
míg két oldalán két csillag világol.

Sok pletyka mondja róla, nagyon apró.
Szó esett már egy durva, vad kalandról,
hogy hirtelen rácsaptak egy sütőt,
de nem a pletyka minősíti Őt.

Mert szépen ül, nem horgas, nem pisze,
és minden percben fontos az ő dolga,

a rosszszívűek úgyis hasztalan
káromolják, s mindegy, hogy hiszik-e,
titkoknak fénye sugárzik szerte róla –

az orr s az arc most is összhangba' van.

A szem

Gombos Edit kérésére

Euklidész, Bolyai, Lobacsevszkij
kitalálták a geometriát,
de nem leltek rá arra a titokra,
ami e két szemen sugárzik át.

Ha rádtekintnek, nincs már többé gyógyszer,
iker tavaknak mélye visszahív –
király lehetsz, vagy várhat rád az Őszer,
miattuk már másként dobban a szív.

Ha megnyílnak előtted: értelmét veszti el
az összes nyelven, az a szó, hogy: csillag.
Ezentúl csak sírni s nevetni kell,
ha fénysugára nem szemedbe csillog.

A kéz

Sípos Kati kérésére

Ha feléd int, az több, mint lenge sejtés,
mert üzenet, egyértelmű, merész,
de visszafogott mégis, és nehéz
meggyőzni őt, mert nincs az a felejtés

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája idén is megrendezte hagyományos helyszíni versírással egybekötött programját a Kolozsvári Magyar Napokon, a Bulgakov Irodalmi Kávéházban. Ez alkalommal a blason műfaja került terítékre. A meghívott költők: Fekete Vince, László Noémi, Karácsonyi Zsolt, Márkus-Barbarossa János és Papp Attila Zsolt, a műfaj követelményeinek megfelelően a nézők soraiból jelentkező hölgyek egy-egy testrészét foglalták versbe. Az ott létrejött alkotásokat közöljük lapszámunkban.

mi legyűrhetné. Két apró kis állat:
kitárulnak és gondosan vigyáznak –
az egyik gyűrű mezőként virágzik,
a mélytüzű a szívre rávilágít.

A körmök gyémánt házait a festék
úgy rejti, mint függöny varázsos estét,

az ujjak hirtelen, ha hajlanak
várak épülnek, világok omlanak
a férfiban. Bal s jobb, ha összenéz:
a világ ettől lesz örök, egész.

LÁSZLÓ NOÉMI

Az isteni dudu

Márton Evelin duduja

Aki ma első ízben ült elém,
annál nem létezik e földtekén
soraim tárgyát sikkesebben hordó
asszonyszemély. A tárgy selymes, leomló,
egymást simító fonalak hada,
a fülkagylók illatos sátora,
homlok mezején átlobogó zászló,
a szív oldalán kissé mélybe játszó,
mogyorószínű, kettős osztatú:
csodálatos, csodálatos dudu!

Jaszenovics Lilla duduja

Aki ma másodízben ült ide,
az kedves, mint tojásban a csibe,
mosolyog folyton, ide és oda,
visszafogottan villan gyöngysora,
mely, mintha nyúlna zajló végekig,
kétoldalt kissé szétterpeszkedik,
a pici elefántcsont-katonák
vonulásától vidul a világ;
sírást, nevetést szorító satu:
csodálatos, csodálatos dudu.

Karácsonyi Noémi duduja

A harmadik hölgy bájos, ámde bátor,
mert nem ijed meg saját árnyékától,
melyen, amelyről írok, korona,
a vonal szelíd és merész kora,
kacérkodik a felhős nyári éggel,
helyette mégis a habokba kémlel,
ahol a végzet vergődik, kavar,
játszik az élet rongybábuival,
de nem csügged e míves hajlatú
csodálatos, csodálatos dudu!

Borsos Tünde duduja

Jő jégeső, vagy perzselő aszály:
e hölgynek magasztalt testrésze fáj,
pedig amint az nyelvünk szerint oszlik,
e gömbölyűség kettő közt a jobbik,
barnás-pirosra sült, finom hasé,
százszor kecsesebb, mint az Atlaszé,
bár hogyha fáj, amíg az ég derül,
rajta valami rontás súlya ül,
és lankad ő, mint álmos marabu:
csodálatos, csodálatos dudu.

MÁRKUS – BARBAROSSA JÁNOS

Margit kérésére: Szemránc

Chardonnák és Chardonorok:
Margit a szemránc titka felől kérdez.
Gondolhatnám: miért még menni férjhez
Mikor a szem körül a ránc forog
És nem a férfi. Voltak oly korok
Midőn ezekre fátyol illett inkább:
– nem látni s tudni arcredőknek titkát.
Ha meg igen, hát ők a bátorok...

Katalin kérésére: Haj

Hajj hajadon múltamnak annyi gyümölcse
Nőtt fejemen mint számtalan csillag az égen
S röpködnék Ithakába könnyű hajómon
Mígnem a tetvek perzsa
homokra nem érnek
Erről szóljon ez ének

Magamnak: Vajon miről?...

Midőn a segg lapúl s éled a lélek
Szánnék ma rám rövidke ötsorost:
Amíg lábad között a mély szorost
Reméli testem, sejthetem hogy élek.
Hátúlnézetből gondoltam e képet...

Blasonköltőknek

Blasoncsaták blazírozói
Sonkányi címerverselők
Fölröppennek ma nyers erők
Megannyi rím megannyi szónyi
Zsibbadozik amúgy a gógyi
Szellentve pár szellemtelent
S e délután is elszelelt
Prosit költészet szervusz úgy ni

PAPP ATTILA ZSOLT

Viola haja

Minő sors ez: hálás is
meg egyszerre a leghálátlanabb,
hisz versbe írni mit lehetne arról,
ki fényesebben ragyog, mint a nap,
a férfiélet legszebb ékkövéről,
ki vér a vérből, test a test
hevéből, s kinek csintalan
fürtje halálig nem ereszt;
a haj, a copf, mely koronája
lenne mindannak, mi volt
és lesz, s a kezdetektől
minden férfiszívet elrabolt,
és túli zuhatagként fonja
végül az angyallétet át,
s bosszúsággal hinti az apai
lét minden mámorát.
Violám, kinek nevénél csak
a szőke hajtengere szebb
(mert rémlik, hogy a világra is
egy hajfonaton érkezett),
és mondanám, hogy szépségének éke,
amit nem érhet fel a maradék,
ha nem lennék most kissé elfogódott,
ha nem lenne az egész lénye ék'.

Melinda szeme

Ős Napkelet fényei ragyognak
Melinda szemében néha fel,
de a ferde vágás jelleméről
nem mond semmit, kérdésre nem felel.
Fentebb tisztán ívelő szemöldök
a hamisságot készül rejteni:
Dzsingisz kán s Attila felesége
hívott így utódot nemzeni.
És öleli a haj, az arc világa
s a többi, ami témaként most tiltott,
a szemben tükröződő test és lélek:
hús, de nem nyereg alatt puhított.

Dorel Găină: *Megszakított kör*

HAJDÚ-FARKAS ZOLTÁN

Reggeli látvány

Ipse főleg reggel olvas, szíve szerint naponta, fürdés közben: negyven percet a forró vízzel megtöltött, tágas kádjában.

Utána borotválkozás; *4711* = kölnivíz az arcra; fogmosás; ha kell: bajuszigazítás.

Következik a kötelező *cool down*, meztelenül a nyitott fürdőszobaablak mögött (ez már a fogmosás alatt is bekövetkezhet); lehűlés nyáron is, mert a külső és belső hő érzékelése kimondottan *szubj.*

A feltárulkozó látvány – *straight ahead* – mindig ugyanaz = mindig más: három erkély télen, nyáron, tavasszal, ősszel. Belső udvar első pillantásra mondhatnánk: zsúfolt látványa. A kitárt ablakból ez a három erkély ötlik a néző szemébe, feltéve, ha nem kezdi csavargatni a nyakát. Márpedig ilyenkor körülöttük minden más eltörpül, értelmét veszti. Szóval ez az első, második és harmadik emeleti erkély dominálja a látványt, ez a hármas osztat.

Az erkélyes házat százötven éve építették szállodának, az egykori vasútállomás közvetlen közelébe. A második *vh.* után az állomást áthelyezték a város szélére, a szállodából lakóház lett, a belső udvarra néző, olcsóbb szobákból konyhák. Ezekbe, déli fekvésűek lévén, délelőttől délutánig (a harmadik emeleten hosszabban, a másodikon rövidebb ideig, az elsőn még rövidebben, a földszinten úgyszólván soha) besüt a nap. Ez a tény nyilvánvalóvá teszi, hogy Ipse fürdőszobája északi fekvésű, amitől az előbbi állítás, miszerint a kinyitott ablak az év minden szakában frissülést hoz a fürdéstől felhevült testnek: *stimmig.*

Ipsét, noha felötlött benne a kérdés, valójában nem igazán érdekli, hogy mikor szerelték fel ezeket a ház szecessziós arculatától, jobban mondva hátuljától is jócskán elütő, nyugodtan állíthatjuk: otromba vasbalkonokat a konyhák ajtóvá szélesített ablakai elé: még mielőtt kibérelték volna az újonnan kialakított lakótereket, vagy csak később, a lakók kérésére (óhajára, tán követelésére), hogy kiülhessenek villásreggelizni vagy délutáni kávézni, esetleg, hogy bulikon ott sütögethessék különböző fűszerkeverékkel bepácolt húsaikat, kolbászaikat a szürkén füstölgő bádoggrilleken.

Ipse csak reggel nézi-nézegeti, szemléli, méregeti a három balkont, fürdözés közbeni olvasás, borotválkozás, esetleg bajuszigazítás és fogmosás után (vagy közben), ha lehűteni kívánja víztől felforrósodott testét, illetve olvasmányaitól felgerjedt lelkét. Kinyílik az ablak, Ipsét magához öleli a kívülről beáramló, a fürdőszobaitól gyökeresen különböző levegő- és fényáradat, s ez az élmény – a pontosság kedvéért tegyük hozzá: csak nagyon ritkán – születése pillanatára emlékezteti, ahogy a langymeleg, biztonságos hajó mélyéből *kikerül* (kicsusszan, kitépik, kilökik – mert lépni ugyanvalóst nem léphetett) egy másik elembe, tagadhatatlanul fényesebbe, riasztóan csillogóba, ahol azonnal fülébe szökik (felcsendül benne) az új, az idegen: disszonáns hangzat. Pedig az ablakot mindig nagyon szelíden nyitja ki, már-már sután, főleg hogy a másik kezében ott van a szájában duruzsoló elektromos fogkeféje.

„Az elején ösztövéren indul, mintha csak egy váz lenne – olvassa újra Ipse R. levelét a csobogó forró víz bódulatában –, csontok, hús nélkül. Hogy szép lassan kifejlődjenek az inak, kötőszövetek, izmok, és elkezd az egész élni és lélegezni. Mintha a történetháló adná a kezdeti ösztövérséget. A szálaknak meg kell egymást találniuk, egymásba kell kapniuk. Most már összefüggnek. Egy jó regény szőnyeghez hasonlít, kézzel szőtt szőnyeghez, amelynek megcsinálásakor különösen az ismétlődő és természetesen váltakozó színekre, motívumokra figyel az ember. Szóval kézműves munka, némileg esetlen."

A fürdőzés utáni reggeli látvány mindig ugyanaz, és mindig más: három, egy régi ház hátsó falára felszerelt, nekiragasztott, nekiláncolt, rá-, ill. neki- vagy belekényszerített, belefúrt vasépítmény: vaserkélyek. Újfajta rend? Szemléletmód? Tény: a régebbit megfúrták, s ezzel a mélyébe hatoltak, érvénytelenítve (megtoldva, dekonstruálva, újraértelmezve) titkait. De az is lehet, hogy csak megkegyelmeztek neki, mert lakhatóvá tették, konyhájának ablakát ajtóvá tárták a Nap sugarai felé.

Ezt látja Ipse, nap mint nap, jobban mondva reggelről reggelre, ha fogmosás közben vagy utána kitárja az ablakát.

A feltárulkozó látvány – *straight ahead* – mindig ugyanaz = mindig más: három erkély télen, nyáron, tavasszal, ősszel. Belső udvar első pillantásra mondhatnánk: zsúfolt látványa. A kitárt ablakból ez a három erkély ötlik a néző szemébe, feltéve, ha nem kezdi csavargatni a nyakát. Márpedig ilyenkor körülöttük minden más eltörpül, értelmét veszti. Szóval ez az első-, második- és harmadik emeleti erkély dominálja a látványt, ez a hármas osztat.

Gyerek Ipse csak vasárnap délelőttönként fürdik két évvel fiatalabb öcscsével a horganyozott bádogkádban. Nagyapjuk fürdeti, mert lánya, szóval Ipsének&öccsének az édesanyja hétköznapi hajnalokon elmegy a néptanácsra, ahonnan csak késő este tér haza, amikor ők már rég magukra húzták a rókabőrt, vasárnap meg *végre kialudhatja magát;* csak valamikor délben mutatkozik. Vasárnap hétkor nagyapjuk a *mosztoskályhán* nagy, horganyozott pléhfazékban felforrósítja a vizet, majd beleönti a kádba, és ha kell, hideget kever hozzá a világoskék lábosból, meztelen könyökével, a fürdőzőkre való tekintettel többször ellenőrizve a víz hőmérsékletét. Ezt a gesztust gyermek Ipse nagyra becsüli, főleg mióta olvasta, hogy kedvenc regényében Phileas Fogg is rendkívüli pontosságot, rendszerességet kíván inasától. És azért bocsátja el James Forstert, mert nyolcvannégy Fahrenheit helyett nyolcvanhat fokra melegítette fürdővizét. Nagyapjuk ezután vízbe dobja a gondosan szétvágott sárgászöld *fürdőpasztilla* negyedét: *Caola fürdősó made in Hungary,* budapesti rokonok ajándékát = a *luxot,* ahogy az udvart és járdát seprő Káruly nevez mindent, ami *onnan kintről* érkezik, szóval a *magyaroktól*; későbbi nyelvhasználatban = *magyarból.* A negyednyi pasztilla pátoszos pezsgésbe kezd — parányi tenger alatti tűzhányó –, és pillanatok alatt fenyveserdő illatúvá varázsolja a fürdővizet, amibe a hideg konyhakövön meztelenül didergő fiúcskák nagy élvezettel csobbannak bele, és viháncolva egymásra locsolják a zöldesen villódzó vizet. Majd feneket fordítanak a világnak, és orrukat befogva, arcukat alámerítve a lábközépig érő habokban nagyokat *búvárkodnak.* Anyjuk – ők már a durvaszövésű fürdőlepedő alatt dideregnek a konyhaasztalon, ahová nagyapjuk ültette a kihűlő vizű kádból, hogy ellenőrizze kéz- és lábkörmük hosszúságát és tisztaságát – észbontó illatú fehér babos sötétkék pongyolájában cigarettára gyújt, és dúdolni kezdi a gyermek Ipse számára ugyan érthetetlen, de vasárnapi találkozásuk örömét mindenképpen beárnyékoló dallamot; vasárnap mindig későn kel, épphogy elkapja fürdetésük végét, álmos szemmel, loboncos hajjal kilibeg a konyhába, megpaskolja törölközőbe burkolt fejüket, és cigarettával a szájában megkérdezi, hogy jókat búvárkodtak-e? Aztán rá sem hederítve a vacogó fogú igenekre, dúdolni kezdi, hogy *játszótársam, mondd, akarsz-e lenni*, mire gyermek Ipse némán rávágja, hogy: *nemnunein!,* hisz ki a csoda szeretne az elmúlás játszótársa lenni?

A fürdővíz hőmérséklete egyetemes alaptényező – bólint rá Ipse, akinek közben eszébe jut, hogy Phileas Fogg nem a fürdő-, hanem a borotválkozóvíz hőmérséklete miatt bocsájtotta el James Forstert, tehát ebben az összefüggésben ez egy használhatatlan link —, noha tulajdonképpen minden a káddal kezdődik. Ennek formájával és a nagyságával. Keskeny, rövid kádban kín az olvasás. Ha a hátrész lejtése kevesebb, mint 45 fok, könyvet tartó bal kezünk és a többfajta cselekvésre hivatott jobbunk (ezzel lapozunk, ezzel tartjuk a lapszélre író ceruzát, ezzel locsoljuk meg vízből kidomborodó, kihűlni készülő hasunkat és térdünket, ezzel nyitjuk meg szükség esetén a melegvizes csapot) percek alatt elzsibbad, és végképpen oda az összetett élvezet.

És a csaptelep elhelyezése, típusa sem mindegy. Mert ha azt a kád végébe telepítették, megakadályozza, hogy lábfejünket szükség esetén kényelmesen a kád szélére helyezzük, ami pedig elengedhetetlen feltétele, hogy felhevült testünk hőmérsékletét szabályozzuk és megakadályozzuk lábfejünk érzékeny bőrének idő előtti, fájdalmas elázását. A csaptelep helye a kád jobb oldalán van. Régebbi típusoknál egyharmad távolságra a kád fejétől, hogy ha a víz hőmérséklete csökken — miután könyvet tartó bal kezünkbe *ad hoc* áttettük a ceruzát —, jobbunkkal megeresszthessük a melegvizes csapot. Újabb modelleknél viszont előnyösebb, ha az arány fordított, mert némi gyakorlással megtanulhatjuk a keverőcsap lábfejünkkel való pontos és érzékeny kezelését, ezzel majdhogynem kizárva annak veszélyét, hogy bal kezünkből vízbe pottyanjon a könyv és a ceruza.

A fürdővíz hőmérséklete, a kád mérete és a csaptelep elhelyezkedése mellett a reggeli fürdőzés élményének kellemessége szempontjából természetesen a fürdőző pillanatnyi, szóval felébredése utáni hangulatával = *mood* = pontosan összehangolt (pillanatnyi kedvére hangolt?) fürdősó illetve fürdőhab is alapvető fontosságú. Ideális esetben hét flakon, ill., fürdősó esetében, testesebb üvegcse áll a fürdővizét kellő gondossággal előkészítő, a für-

déstől nemcsak testi-, de lelki megújulást is remélő (ezt már az ókori rómaiak is nagyon jól tudták), testét ilyenkor örömmel lemeztelenítő Ipse rendelkezésére. A színtelen és az esetek többségében kellemetlen szagú holt-tengeri sót a kádban esetleg vallásos tartalmú könyveket olvasóknak tanácsos mellőzni – sok hűhó semmiért! —, nagyon kiszárítja a bőrt és a közhiedelemmel ellentétben semmilyen kimutatható gyógyító hatással nem rendelkezik. Ha karácsonyra netán megajándékozna valaki egy adaggal, használjuk azt inkább a házunk előtti járda jegének felolvasztására, mert erre igen alkalmas. Ezzel szemben a parajdi bánya sójából készült, levendulavirággal illatosított ajánlatos, főleg az úgynevezett erdélyi magyar irodalom kedvelőinek. Használata kicsit körülményes – a testes, lilásszürke sót tartalmazó üvegcséhez apró fakanalat és lenvászon zsákocskát mellékelnek, ez utóbbiba kell az előbbivel beleszórni az *anyagot*, majd annak száját gondosan becsomózva kell a fürdővízbe helyezni, hogy a szárított levendulavirág szirmai ne zavarosítsák meg a fürdővizet, esetleg az összekuszáltság érzetét keltve Tamási, Bánffy vagy Kós Károly prózájának kedvelőiben.

Ipse kádjának vizébe legtöbbször citromfű-, rozmaring-, eukaliptusz- vagy fenyőkivonatból készült habfürdőt tölt, de az is megeshet, főleg antik írók olvasásakor, és ha nagyon száraz a bőre, hogy azt az olajbogyó vagy aloe vera olajával dúsítja. Nagy ritkán – ehhez már-már euforikus hangulatú ébredés, szóval igazi evilági feltámadás és klasszikus, nagy irodalom kell, mondjuk Pessoa, Ernst Jünger vagy Rilke – megfelelő mennyiségű levendulaolajat adagol fürdővizéhez. De ezzel az illattal nagyon csínján bánik, mert nagyapjuk kedvence volt = kertjükben maga termesztette a levendulát, hogy ha elérkezett az ideje, a pincéjében berendezett *laboratóriumában* olajat desztilláljon belőle, amit hosszú nyakú, karcsú parafadugójú, pecsétviasszal lezárt ampullákban tartott.

A feltárulkozó látvány – *straight ahead* — mindig ugyanaz = mindig más: három erkély télen, nyáron, tavasszal, ősszel. Belső udvar első pillantásra mondhatnánk: zsúfolt látványa. A kitárt ablakból ez a három erkély ötlik a néző elé, feltéve, ha nem kezdi csavargatni a nyakát. Márpedig ilyenkor körülöttük minden más eltörpül, értelmét veszti. Szóval ez az első-, második- és harmadik emeleti erkély dominálja a látványt, ez a hármas osztat.

Nagyapjuk reggelente vizet melegít, beletölti a kívül barnára, belül fehérre zománcozott mosdótálba, amit hokedlire a konyhaablak elé tesz, (a) kistükröt a kilincsre akasztja, és elkezdi pamacsolni az arcát, amitől olyan lesz, mint egy kísértet, az egész arca fehér, mint a bajusza, csak szájpréme más, már-már ijesztő, mintha valaki másé lenne a vérvörös ajak = hótengerben fekvő vérvörös testek; villogni kezd a borotva, fel-le mozog az arcon = férfiúi grimaszok = gyermek Ipse minden reggeli látványa: *hó-kés-vér parányi tükörrel;* tükörbe nézve élvezettel fél, miközben hőn szeretett nagyapjuk arcához érve úgy szólal meg a kés, mint a májusi cserebogarak vad kaparászása, akiket öccsével alumíniumdobozba zártak és betettek az ágyuk alá: lábacskáik zsúfolt sercegése szebben szólt, mint nagyanyjuk leghosszabb esti meséje; hajnalra kiszabadították *magukat* a tömlöcből, és diadalmasan elfoglalták a teret alkonyi szürkületbe borítva az ébredező emberek szobáját.

Nyilván a kád bal oldalához állított, lehetőleg magasságával egyező asztalkáról – jobb híján a hokedli is megteszi –, sem szabad megfeledkeznünk – jut eszébe Ipsének –, amelyre frissen préselt narancslevünk vagy/és frissen forrázott teánk kerül; de semmi esetre sem eszpresszónk, mert azt a fürdőzés utáni *cool down*os álmodozásunkból való felébredésre tartogatjuk.

A narancslé az antik irodalomhoz talál, de nem járunk rosszul, ha ilyenkor a két (sohasem több!) kipréselt narancshoz egy grépfrút, azaz citrancs levét is hozzáadjuk, amely fanyar, kesernyés íze révén jótékonyan mérsékeli a lé édessége miatt esetlegesen fellépő, kritikai érzékünket megzavaró, naiv euforiánkat. A frissen préselt nedűhöz adagolt két-három, csakis szénsavmentes ásványvízből fagyasztott jégkocka, főleg nyáridőben, tagadhatatlanul fokozza a józan élvezetet.

A feltárulkozó látvány – *straight ahead* – mindig ugyanaz = mindig más: három erkély télen, nyáron, tavasszal, ősszel. Belső udvar, első pillantásra: mondhatnánk zsúfolt látványa. A kitárt ablakból ez a három erkély ötlik a néző szemébe, feltéve, ha nem kezdi csavargatni a nyakát. Márpedig ilyenkor körülöttük minden más eltörpül, értelmét veszti. Szóval ez az első-, második- és harmadik emeleti erkély dominálja a látványt, ez a hármas osztat.

Nagyapjuk, miután a keskeny, kézügybe tett törölközővel letörli a bajusza körül és füle tövén maradt borotvahabot, a levendulás üvegecskéből tenyerébe szór néhány cseppet, és elkeni az arcán. Ezek után a borotválkozást kellő komolysággal figyelő gyermek Ipse nyafogni kezd, hogy fáj a feje, a hasa vagy a szíve, a bőre, csakhogy nagyapjuk ölébe vegye, s ő levendulaillatú arcához érinthesse arcocskáját.

A teával csínján kell bánnunk. Elvégre népeket, kultúrákat meghatározó ital. Szemenszedett stílustalanság lenne az antik írókat teával olvasni, noha itt is akad kivétel, mert például az *Odüsszeiá*t kimondottan élvezetes az akácmézzel enyhén édesített krétai malotira (*Sideritis syriaca* subsp. *syriaca)* főzetével párosítani.

A többi gyógynövényből készülő italt tulajdonképpen nem is nevezhetjük teának, ezeket inkább a fürdőzés után megejtett reggelinknél fogyasszuk, feltéve, ha gyengélkedünk és hisszük, ill. megtapasztaltuk gyógyító hatásukat. Ipse egyedül a „kokojza" főzetére esküszik, amelyet nyaranta Nagyapjukkal szedtek, a szülővárosát környező hegyek között, hogy otthon, kiterített újságpapíron megszárítsák, majd barna papírzacskóba töltsék a szárukról letépett apró leveleket. A hasi fájdalmak univerzális gyógyítóját persze nem szabad forrázni, hanem legalább 10 percig főzni, míg sötét nem lesz a leve. Édesítését pillanatnyi közérzetünkhöz kell igazítanunk. Erre nincsen recept. Van, amikor csak keserűen hat, van, amikor erdei méz hozzáadásával.

Persze itt is van egy kivétel: a nanamenta (az arabok *na'naa*-nak, a perzsák *nanaa*-nak nevezik). Európában marokkói menta néven ismeretes (*mentha spicata Marokko*), 60-80 fokos vízzel ajánlatos felönteni, és az eredeti recept szerint sok cukorral inni. Legalábbis ezt javasolják a marokkói atyafiak, akik, noha *nemzeti italuknak* mondják ezt a tagadhatatlanul egyedi, inkább biztonságot, nyugalmas bezárkózást, mint felajzott kíváncsiságot okozó italt, friss leveleit nem átallják étkeik, főleg salátáik fűszereként is használni. Sőt attól sem riadnak vissza, hogy a frissen letépett nanát csokorba kötve szobáik falaira aggassák, mert ennek illata állítólag elriaszt mindenféle kártékony, kellemetlenkedő bogarat-rovart a háztól. A nanának mentolillata és -íze van, akár az összes mentafajtának, de minden tekintetben visszafogottabb a penetráns fodormentánál; ebben rejlik erejének titka. Ne ra-

>>>>> *folytatás a 8. oldalon*

Szentes Zágon: *Kapcsolat* (részlet)

>>>>> *folytatás a 7. oldalról*

gozzuk tovább – összegzi Ipse –: a nana tea némely fürdőzésünk ideális kísérője lehet, főleg ha az előző éjszaka vagy a mostani hajnalban meghallgatott, alattomos gyűlöletre kihegyezett médiahírek vagy rettenetes álmaink megingatták, kikezdték a toleranciába, az idegenségek elfogadásába – végső soron a keresztényi szeretetbe – vetett hitünket. Az aloe verás olajjal dúsított fürdővizében nanát kortyolgató Ipse legszívesebben Lessing „gyűrű paraboláját" olvassa, noha ilyenkor felsejlik benne, hogy az a világ – szóval a Lessingéké, a felvilágosodásé – mintha csődöt mondott volna, és a tolerancia lovagjainak sem maradt más hátra, mint letenni fegyverüket az intoleránsak egyre növekvő és erősödő serege előtt. Ipse egyik kedvenc, bár világnézetétől nagyon távol álló írója könyvei olvasása közben is inkább nanát kortyolgat, édesítetlent, szóval ha José Saramago valamelyik könyvével lép be a kádba. Különben az európai gyakorlattal szemben a nanát Észak-Afrikában és Közel-Keleten nem szárítják meg, leveleit és szárát frissen forrázzák le.

(...)

Ipsét gyakori költözései során első lépései mindig az új lakás fürdőszobája felé vezetik, az eleve kizáró körülményeket tisztázandó. Mert a reggeli fürdőzés = a metafizikus magány összetett élménye; a vízbemerülés a végső dolgokhoz közelíti, ahol fantáziája gáttalanul szárnyalhat, ha közben kedvenc könyveit olvassa, jegyzeteli, vagy lehunyva szemét úgy érzi, hogy hajnali, bársonyos óceánban fürdik: egyedül van, hosszú karcsapásokkal úszik a kék láthatár felé; húzza, vonzza a nyugodt végtelenség; aztán hátára fordul, s a vízen kiterülve, a felkelő napba hunyorítva megköszöni a Mindenhatónak, hogy ilyen kiismerhetetlenül szépre teremtette a Világot; és eszébe jut a Márai-idézet a tengerről és a badacsonyi borról.

A feltárulkozó látvány – *straight ahead* – mindig ugyanaz = mindig más: három erkély télen, nyáron, tavasszal, ősszel. Belső udvar, első pillantásra: mondhatnánk zsúfolt látványa. A kitárt ablakból ez a három erkély ötlik a néző elé, feltéve ha nem kezdi csavargatni a nyakát. Márpedig ilyenkor körülöttük minden más eltörpül, értelmét veszti. Szóval ez az első-, második- és harmadik emeleti erkély dominálja a látványt, ez a hármas osztat.

Ipse azzal kezdi a napot, hogy fürdőzés előtt visszahúzódik dolgozószobájába. Házanépe, R. és a három fiú ilyenkor még alszanak, a lakásban csend van; esetleg apró neszezések, sóhajtások, tüsszentések, köhécselés; néha erős köhögés. Ilyenkor még a kintről beszűrődő zajok sem kellemetlenek. Az utca túloldalán, Ipséék házával átellenben Seipék péksége: hatkor nyitnak. A félhomályos utcát megvilágító kirakatban januárban az újévet köszöntő perecek és kalácsbabák üdvözlik Ipsét, februárban az eper- és szilvabefőttel, csokoládé- és vaníliakrémmel megtöltött fánkok, a Bálint-napi *petit four*ok, márciusban a kalács- és poronyótésztából sütött, piros nyakkendős, aranycsengős nyuszik, a medvehagymával ízesített kenyerek és a rebarbarás piték, áprilisban a húsvéti piskótabárányok, májusban az anyák napjára készített piros süteményszívecskék, epres torták és piték, júniusban a cseresznyés lepények, júliusban a szilvatorták és szilvás piték, a roston sütött húsokhoz sült zöldségekkel töltött *baguett*tek, szeptemberben–augusztusban Seipék szabadságon vannak, de ilyenkor Ipséék is vakációznak – a sült szalonnakockákkal, kövér tejföllel bőségesen megrakott hagymatorták, októberben a terméynek ünnepére készült, sokféle, a bőséget friss, ropogós héjukkal a barna legmelegebb árnyalataiban ünneplő hálaadási kenyerek, novemberben a szájukban apró cseréppipát tartó, mazsolaszemű kalácsmártonkák, decemberben a karácsonyi aprósütemények, gyümölcskenyerek, diós- és mákos kalácsok, a szilveszteri marcipánmalackák és -patkók, és az újévet váró perecek és kalácsbabák.

Hajnalban az álmos péksegédek vörösre mázolt furgonjaikkal Seipék üzlete előtt sorakoznak, hogy januárban felrakodják az újévet köszöntő pereceket és kalácsbabákat, februárban az eper- és szilvabefőttel, csokoládé- és vaníliakrémmel megtöltött fánkokat, a Bálint-napi *petit four*okat, márciusban a kalács- és poronyótésztából sütött, piros nyakkendős, aranycsengős nyuszikat, a medvehagymával ízesített kenyereket és rebarbarás pitéket, áprilisban a húsvéti piskótabárányokat, májusban az anyák napjára készített piros süteményszívecskéket, epres tortákat és -pitéket, júniusban a cseresznyés lepényeket, júliusban a szilvatortákat és szilvás pitéket, a roston sütött húsokhoz zöldségekkel töltött *baguett*eket, szeptemberben a sült szalonnakockákkal, kövér tejföllel bőségesen megrakott hagymatortákat, októberben a terméynek ünnepére készült, sokféle, a bőséget friss, ropogós héjukkal a barna legmelegebb árnyalataiban ünneplő hálaadási kenyereket, novemberben a szájukban apró cseréppipát tartó, mazsolaszemű kalácsmártonkákat, decemberben a karácsonyi aprósüteményeket, gyümölcskenyereket, diós- és mákos kalácsokat, a szilveszteri marcipánmalackákat és -patkókat, meg az újévet váró pereceket és kalácsbabákat, és elszállítsák Seipék három másik üzletébe, hogy látványuktól, a pompás földi bőségtől, az átellenes házak ablakaiból éppen kinéző ismeretlen ipsék éppúgy örömre derüljenek, feledjék kínzó álmaikat, ha pillanatokra is, de megszabaduljanak nyomasztó hajnali depressziójuktól: feltámadjanak.

Akár Ipsénk, ki miután óvatosan, nehogy felzavarja békésen alvó házanépét, behúzza maga mögött dolgozószobája ajtaját, a jobboldali keskeny, ólomüveges ablakhoz lép – a két nagyobbat ilyenkor még szigorú, sötét redőny fedi –, hogy a második emeleti, ébredező világra nyíló résből szemrevételezze Seipék pékségének a bizonytalan szürkületben révedező utcát égi fénnyel megvilágító kirakatában az újévet köszöntő pereceket és kalácsbabákat, az eper- és szilvabefőttel, csokoládé- és vaníliakrémmel megtöltött fánkokat, a Bálint-napi *petit four*okat, a kalács- és poronyótésztából sütött, piros nyakkendős, aranycsengős nyuszikat, a medvehagymával ízesített kenyereket és rebarbarás pitéket, a húsvéti piskótabárányokat, az anyák napjára készített piros süteményszívecskéket, epres tortákat és -pitéket, a cseresznyés lepényeket, a szilvatortákat és szilvás pitéket, a roston sütött húsokhoz zöldséggel töltött *baguett*eket, a sült szalonnakockákkal, kövér tejföllel bőségesen megrakott hagymatortákat, a terméynek ünnepére készült, sokféle, a bőséget friss, ropogós héjukkal a barna legmelegebb árnyalataiban ünneplő hálaadási kenyereket, a szájukban apró cseréppipát tartó, mazsolaszemű kalácsmártonkákat, a karácsonyi aprósüteményeket, gyümölcskenyereket, diós- és mákos kalácsokat, a szilveszteri marcipánmalackákat és -patkókat, meg az újévet váró pereceket és kalácsbabákat.

Minekutána Ipsénk – megadó bólintással – naplóíró asztalához ül, meggyújtja a zöld ernyős olvasólámpát, kiteszi maga elé a cukorszintmérőt, a vérnyomást: *Exforge* és koleszterinszintet: *Silvstatin* állítólag csökkentő, vért hígító: *Asstad* pasztillákat és az inzulininjekciót: *Lantus*; cukrát méri, az eredményt bevezeti egy tabellába, lenyeli a tablettákat, bőven vizet kortyol rájuk, rácsavarja a 4 mm-es tűt a fecskendőre, hasába szúrja (néha szúnyogcsípés, néha tüzes nyárs), miközben rezignáltan hajnali mestere versét mantrázza: *Reményeim szerint végre a helyes útra tértem én, ki örök hajósként nélkülöztem eleget, hogy megtapasztalhassak tengernyi élvezetet.*[1]

Aztán naplót ír: barna tintával, puga, feketeborítós füzetbe, röviden, épp csak az előző nappal történteket lehetőleg tárgyilagosan – nem mindig sikerül! – feljegyezve.

Imádkozik: házanépe ébredezik = a fürdőszobában valaki lehúzza a vizet, a konyhában megszólal a rádió, R. reggelihez hívja a fiúkat, Ádám brummogva előbújik a szobájából, Álmos jókedvűen fütyörészik, Loránt végigrobog az előszobán; Ipse kiegyenesíti hátgerincét, kezét összekulcsolja, szemét behunyja: itt lenni, figyelmesen jelen lenni, mert ez az élet legértékesebb ajánlata: hogy jelen lehetünk, hogy lehetünk = itt lehetünk. Ipse fülel, légzése csendes és nyugodt. Teste minden porcikája figyel. Mozdulatlanul ül, mert érzi, ha megmoccanna, az zajt okozna benne, s ez megakadályozná, hogy észlelhesse a finom rezdüléseket. Fülel valamire, amiről nem tudja biztosan, hogy hallja-e még, vagy már nem. Ipse ilyenkor azt érzi, hogy *jelen van*, és észrevesz mindent, ami történik körülötte. Nem zár ki semmit, ami megérinti a valóságból. Figyelme arra irányul, ami hallhatóvá válik szamára. Amit észlel, ami megérinti, ami hat rá = *összeszedett*: Megnövekszik benne a tisztelet minden iránt, ami van. Mert ami van, azt Ő akarja, hogy legyen; van úgy, hogy nem megy, sehogyan sem megy = az imádkozás ilyenkor kinyitja a szemét, és a karnyújtásnyira levő polcról kedvenc könyvei közül leveszi Pessoát, aki készségesen újra fülébe súgja: *Deus est anima brutorum.*

Hibaigazítás: Sajnálatos tévedések összjátékaként a Helikon 16. lapszámában közölt Reményik Sándor levelek bevezetőjének szerzőjeként nem Hantz Lám Irén, a levelek elismert közreadója, hanem Egyed Emese, a kézirat szívélyes továbbítója jelent meg. Az érintettek elnézését kérjük.

1 „Nun glaub ich auf dem rechten Wege zu sein, da ich mich immerfort als einen Reisenden betrachte, der vielem entsagt, um vieles zu genießen." – Goethe: *Vonzások és választások*.

ZALÁN TIBOR

Bobó, a delfin-gyerek

Ma a tengeren hajókázva
delfint láttunk. Kényesen
emelkedett ki a vízből, és
kényelmes ívvel merült
a hullámokba. Izgalmat
éreztem és kíváncsiságot.
De ő már visszalebbent
víz alatti birodalmába,
és nem dobta fel magát
többé. Később egy kis
delfint láttam előtáncolni
a hullámokból. Ami elsőre
feltűnt, hogy sehogy sem volt
delfin formája. A második,
hogy rám nevetett négy
foggal és teli szájjal. Bizony
Bobó, ki nem találod, épp
téged vizionált oda a képzelet
és a vágyakozás a képre;
fekete fürdőnadrágban,
amilyenben úszás közben
látni szoktalak, kedd
délutánonként, a szálloda
tanmedencéjében. Te
fickándoztál, mókáztál,
mutatványoztál a delfines
vízen! Na jó, ez most csak
egy villanás. Amúgy meg,
vigyázz magadra, kis
delfinünk, és fürgén vedd
a tempókat, hogy előttünk
érj haza zöldfalú szobádba!
S ha jól figyelsz, álmodban
fürge, vidám kis halak,
talán épp delfinek, fognak
fickándozni plafonod magasában…

Bobó úgy döntött

Bobó úgy döntött,
unokailag megszakítja
a kapcsolatot – velem.
Jelek:
megjelenek – sírva fakad a
látásomra. Mit sír, zokog!
Ordít, visong, hernyóként
tekereg, menekül. Mit tegyek?
Fölveszem, sír. Leteszem, sír.
Rám néz: sír. Nem rám néz,
de tudja, hogy ott vagyok: sír.
Kezemben sör,
lelkemben rémület.
Mit lát bennem
ez a gyerek, amit én
nem láttam, nem tudtam, nem
vettem észre, s nem tudhatok?
Na jó, őszülök.
De hát, őszül más is.
Na jó, férfi vagyok.
De hát, van férfi itt más is.
Na jó, a tévelygések, s egy élet…
De honnan, kitől venne
csecsemőként efféléket?
Na jó – de nincs több na jó,

Darvay Tünde (Napocska): *Kerekeken guruló világ* (részlet)

ha elment ez a hajó!
Lássuk a tényeket:
Bobó sír, ha meglát,
és én kétségbe vagyok esve.
Vonaton ért ma
is megint az este, kint sötét,
bent rideg villanyfény
és fülke-magány.
Mondanám,
bújj hozzám, kis unokám,
magam vagyok itt, így,
és üres a világ az ablak
mögött, s bevallom neked –
nagyon fázom.
S te ülnél az ölemben,
kis sós-zsák, forró,
izeg-mozog csoda,
ha csak úgy, elképzelten is,
s máris könnyebb
lenne minden,
melegebb és élhetőbb
ez az egyik örökös vándor éjszaka

Bobó uszodába készül

Ma az uszodába fogunk menni!
Nem tudom, mi az az uszoda,
de mehetünk. Legalább ezt
is megtudom, mi az az uszoda.
Meg fogsz tanulni úszni, kisfiam!
Nem tudom, milyen lehet úszni,
hiszen még állni/járni sem tudok, sőt,
fordulni is csak kétszer fordultam meg
a kiságyban eddig, akkor is csak
véletlenül. Előbb fogok úszni, mint járni?
Még az is meglehet.
Ugye, nem fogsz félni a víztől!
Nem tudom, miért kellene félnem a
víztől, nem is tudom még, mi az a
víz, inni is csak anyatejet kapok,
de talán ez a bizonyos víz lehet a
fürdető kádban estelente, s ha igen, hát
a hancsi-pancsit azt nagyon szeretem, tehát
csöppet sem félek a víztől.
Anya majd vigyáz rád, tart a karjain!
Nem tudom, milyen veszélyeket rejteget
számomra az az uszoda, ha anya ennyire
óvatos, és azzal biztat, hogy meg fog óvni
minden bajtól; végső soron nem vinne anya
uszodába, ha az annyira veszélyes lenne
rám nézve. És legalább megtanulok úszni,
ha már járni még nem tudok…
Hát akkor, anya, mi mást tehetnénk,
vágjunk bele!

Bobó Vordernbergben

Egész éjjel hó esett,
fehérek mind a hegyek,
kinéz Bobó az ablakon,
felhő csúszkál hegyoldalon –
ez a fehér biztos a hó! –
töpreng el egy percig Bobó:
ki kéne próbálni!

A magasba felviszik,
kis szánkóra ültetik,
huzigálják jobbra-balra,
hidegtől piros az arca;
ne oly gyorsan, ne oly vadul,
mindez kiüthet még balul,
visít, s kacag rajta.

Első havam megőrzöm,
a zsebemet megtöltöm
a legtisztább, puha hóval,
fehérnél is ragyogóbbal,
otthon aztán egy marékkal
adok rokonnak, szomszédnak,
a rá szorulóknak.

Egész éjjel hó esik,
itt az égből kitelik,
ébred Bobó, esik a hó?
Lesz-e egy-két zsebre való?
Attól, aki külföldön jár,
mindenki ajándékot vár,
én viszek, ahogy illik!

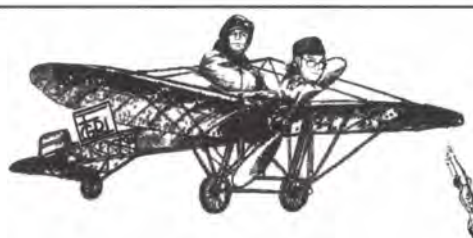

256. Km

A nagy KILOMETRIK

szerkeszti HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN

HORVÁTH VERONIKA

féldeci

nem tudhatom
ki lett volna
apám

ha nem tömök
pálinkába áztatott rongyot szájába
valahányszor valami fontosról beszél

*

egy visszaöklendezett múltban függeszkedik

mélység
és
magasság között
bazilikákra épít tornyokat
onnan látja meg anyámat az én apám

közel van az ég

apám szakállából nő ki az isten
pufók cupidók mellette nem férhetnek el

érzi a gömbölyded angyalkák gyolcsaiban
a pálinkaszagot
a némító bénító mámort

saját leheletét

fájdalomcsillapító

ki tudja
ki lett volna
nővérem

ha anyámban el nem nyomom

*

egy gazdátlan múltban
ami nem történt meg
csak azt tartotta bűnnek

közelségre és életre áhítozott
a férfiakat hajnalban gyűlölte leginkább
mikor a gyomra korogni kezdett
a fal fele fordulva zárta keresztbe lábát
(kérte hogy ez a rész legyen zárójelben
vagy inkább törlődjön teljesen
csak történjen valami)
ne kelljen feszülő izmokkal
viselni az ismeretlen leheletet
hátán a másnapos horkolást

de az isten is férfi volt

a távolság köztük csak úgy enyhült
ha hajnalban újra magába engedte

dupla kávé

van hogy a dupla kávé sem segít
kettőt inni másfél szeretővel

magatartásában ma reggel nincsen tartás
nővérem
vérem
a kagylóra hull

morajlik egy dagályos éjszaka
dupla öblítéssel folynak le a cseppfolyós
percek

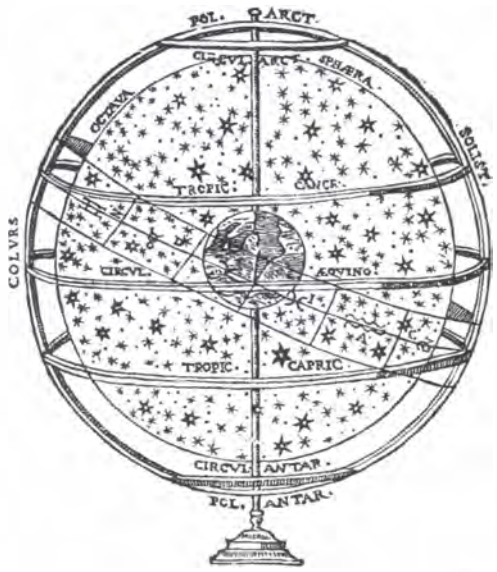

tesztek

havonta egyszer riadt csak arra hogy
megkeményedett és kiszikkadt a teste

sötétben is tudta hol a vizes palack
hagyta hogy
a folyadék áthaladjon rajta
dolgozzon kiválasztó rendszere
közben szeretőket számolt
emlékfilmeket elemzett
kimerevített egy-egy képet
vagy átugrott részeket

majd hat óra múlva recés késsel
szétfűrészelte a műanyag flakont
másfél liter
épp ennyi magzatvíz férne belé

szérum

ki tudja
ki lettem volna
ha magamat el nem hagyom

egy átvérzett jelenben
szülök magamnak
apát
anyát
időt

ki voltam mielőtt megfogantak
ki lehetek ha elvetélek

nélkülük
ki vagyok én?

Horváth Veronika: 1990-ben született Győrben. Jelenleg gyógypedagógiát hallgat, foglalkozik színjátszással, drámapedagógiával, verseket és kritikákat ír. Budapesten, Győrben, illetve Ikrényben él.

SÜTŐ ISTVÁN

A nyolcvanas nyár

1
hanyattfekve gondolod a rum a víz szomjadnyi közelben
hogy te néha első néha második személyben
gondolsz az elmúlt időre próbálsz kulturáltan
lerészegedni záporoznak a mikrokozmosz meteorjai
később händel árkádjai óvnak a csuklás jégesőjétől
a tévét nem kapcsolod be van akivel nem lehet hitvitázni
de adornót lukácsot gorkijt s ha eléggé nagy betűvel
nyomták bárki nevét üvöltözöd még a sajátodat is
ha felütsz antológiákat és a dagadt händel
ahogy ébredsz mondod álomba ringat angol terrára
úsznak az álmos csónakok víz ott is van mormolod
akkor jelenik meg marlowe részeg álmaidban s hogy
hasonlít (majd? talán?) sorsod az övére

aztán az utazások a nyári erdélyi nemzetköziségbe
a hollandusnak angolul beach helyett bitch-et mondasz
másoknak kányádi versét szavalod a csukás-tóról
amíg összeborul a vonat fölött a fenyves

közben beletenyerelsz a családba nagyjából soha
nem vagy egészen eszednél még átutazóként se
a vízizenére gondolsz eldadogod hogy bánt téged
a kommunikációs zavar tudod mit sem mondtál
közben rájöttél a verset nem lehet szimulálni sem
asszimilálni közben a marosban szőnyeget mostál
közben borbélyszíjon csattogtattad a visszautasítás
arcait a borotvák még pihentek nem ölni értékelni
akartál egyszer betonoszlopnak zuhantál a barátod
sírni kezdett ezen a nyáron megokosodtál senki
sem segít fölállni esetleg a járdaszélen együtt
sír veled

2
öreg vagyok sűrű a szakállam
halottnak is lehet már igaza
de még félek de már félek
állatok érzik így kinek van szaga

ugye csodás színtelen ez a reggel
kék ködös a hegyeket távol intem
megyünk sziklás haraggal sétálunk
távol intett hegyeinkben

a vadállatok megszagolnak
szentképre illene ez a játék
ne búcsúzzunk ennyi csak ennyi
elkésett egű kék ajándék

3
félsz a családtól ott fekete és kék szemű
emberek tesznek-vesznek és rád mordulnak
hogy így tedd rá úgy tedd rá sötét előszobákban
lesnek rád kezükben porszívó vagy mosógép
és kérdeznek kérdeznek mértéktelenül

lennél tücsökzene vagy fától fáig esetleg
sárkányüvöltés és madárdal de ők húst kenyeret
tejet emlegetnek és csőre töltött ujjakkal fenyegetnek
és mutatják így görbülj meg úgy görbülj meg
nem lesz vége ennek felmutatod a hajnalt és a
szürkületet

Sütő István: 1949, Marosvásárhely – 1987, Marosvásárhely. Költő, tanár, szerkesztő, hivatalnok, segédmunkás. Tragikus körülmények között hunyt el, kirobbanó tehetségű költészete torzóban maradt, versei egy része poszthumusz jelent meg.

4
egy szarvas a drótkerítésen belül
cukorért mazsoláért ide-oda menekül
automatizmus löki a testét ugyanoda lép
bűzös sáros gödrök jelzik megszabott helyét

mi is kívül a rácson körmünk egymás tenyerébe vág
sejtjük ennyi kállai kettős tegnaptól holnapig a világ
mi is érezzük az állat kínlódását jobbra vagy balra ugyanoda lép
jó hogy nem bűzös gödrök őrzik csak az ember szégyenét

a barátságot az ártatlan nagy szemeket
miközben eszünk és fölzabálunk marcipánt és szemetet
a tudatot kéne fölzabálni mit számít hogy hová lépünk
elfordulunk perecet rágunk fő hogy élünk

5
mikor is voltunk együtt temetésen
a göröngy a földi gaz
kinek a koporsóján döngte
hogy élünk és együtt s ez igaz

mikor is ébresztett engem józan álom
hogy élünk és éltünk is valaha
egymás fölött íveltek hídjaink
ha zuhantunk is de zuhantunk valahova

6
az én világom téged nem érdekelhet
itt más önmagam cipelhet történelmet
és aki elbukik halálosan elbukik

itt az eszmék gyerekes ködvárások
nem a szobrok váltják meg a világot
és aki sért az elbutít

itt magányos fény világítja meg a rendet
ember rendez be magának történelmet
és csak az sikít

aki lát e való világra térve
e kitalált történelemségbe
érkezésemről értesít

7
féltél ezen a nyáron nem összevissza
féltél csak mint mindég és azon kívül is
féltél mert társtalanul fordultál be
féltél mert zsákutca volt ahova befordultál
féltél mert a zsákutca végében kőkerítések álltak
féltél hiszen ott terméskő-szobrok bóbiskoltak
féltél csend volt és téged légy szárnya sem büntetett
féltél forrástól állatkerttől családtól
féltél a saját kötelességeid gumicsöveitől ólomcsöveitől
és a bikacsöktől
féltél hogy nem tudod összeragasztani szétollózott
életed amihez mégis ragaszkodsz
féltél a kegyvesztéstől és a kegynyeréstől is
féltél amikor hazudva dícsértek és amikor hazugon ócsároltak
is
féltél hogy mit mondanak s ha mondanak te mit értenél
mit tehetnél
féltél elgondolkozni ezen is és még sok máson is hiszen
félsz elvállalni azt ami vagy
félsz elhinni hogy valami úgy igaz ahogy hiszed
félsz arra gondolni hogy a történelem téged bizony itt-ott
becsapott
félsz elhinni hogy a történelem nem az amit a képeskönyvek
írnak
félsz már meghalni is lassan krisztusi korba érsz

halasztod a válaszaid te sokáig akarsz élni
halasztod pedig sokáig élni tudsz-e majd
halasztod a nyolcvanas nyár értelmét is
halasztod mert a vershez lírai befejezést akarsz
halasztod félsz és féltél ennyit tudsz biztosan

BORCSA IMOLA

A láthatatlan sorompó

Azon a télen történt, mikor olyan hideg volt, hogy a víztorony előtt megfagytak a galambok. Hirtelen lephette meg őket a fagy, mert mindegyik más testhelyzetben dermedt meg. Egyik tollászkodott, másokat ültükben ért a halál, de olyan is akadt, amelyik épp elröppenni készült, s kitárt szárnyakkal merevedett meg. Pár napig ez nem tűnt fel szinte senkinek, csak mikor ismét elkezdett havazni, s vékony hólepel borította be a pózoló madártetemeket, akkor vették észre, és kezdtek csodájára járni az emberek.

Lakott felénk egy neves szobrászművész, akit meg is ihletett a látvány, s az odaözönlő tömeg is, vélhetően, s máris egy szoborpark létrehozását kezdte fontolgatni, azonban műkedvelőnek kevéssé mondható honatyáink leszavazták az ötletét, mondván, hogy túl morbid. Egyesek azért halkan azt is hozzátették, hogy ez igazán a mi szobrászunknak való feladat lett volna, tekintve, hogy eddig sem kerültek ki monumentális méretű alkotások a műterméből.

Szóval azon a télen történt, egy zord decemberi estén, hogy elindultam a szokásos kocsmakörutamra. Sietve lépdeltem a csípős hidegben, éreztem, ahogy az éles levegő minden lélegzetvételnél az orrsövényemhez tapasztja az orrcimpáimat. A buszmegálló felé haladva már távolról megpillantottam, hogy valaki a két éve bezárt kórház lelakatolt, rozsdaette kapuját rángatja. Egy nőalak rajzolódott ki, csapzott, őszes hajjal és a dermesztő hideghez képest hiányos, elnyűtt öltözettel. Ahogy meghallotta a havon ropogó lépteimet, felém fordította rémülettől eltorzult arcát. Szívesen kikerültem volna, de már késő volt, összeakadt a tekintetünk.

– Nem engednek be – szólított meg elcsukló hangon. Kérdőn vontam fel a szemöldököm, de mielőtt a kórház bezárásáról szóló magyarázatomba belefoghattam volna, már zúdult rám a szóáradat.

– A kislányomnak tüdőgyulladása van, itt van a kórházban, de nem engednek be hozzá. Ha felébred az angyalkám, és nem találja a mamikáját, sírni fog. Itt van a kórházban, be kell mennem hozzá, hoztam neki csokoládét is, a kedvencét, miért nem enged már be valaki?

Lopva pillantottam fel a málló vakolatú épület sötét ablakaira, s gombóc kezdett mocorogni a torkomban. Ezt ő nem vette észre, levegőt se véve darált tovább.

– Haza akarom vinni, most azonnal, jobb neki a mamikájával, én is be tudom adni neki a gyógyszereket, én is tudok rá vigyázni, haza akarom vinni – fejezte be sírásra görbülő szájjal.

– Jobb neki most itt, a kórházban legalább jó meleg van, ők nem kell spóroljanak a fűtéssel – választottam a könnyebb utat.

– Ez igaz – enyhült meg hangja, és simultak el kissé vonásai némi tűnődés után. Tanácstalanul nézett rám még egy darabig, aztán a kerítés szélére ült. Gondterhelt arcára havas ágak szövevényén át hullott az utcai lámpa narancsos fénye. Bambán néztem még egy darabig, majd hirtelen futásnak eredtem a megálló felé közeledő busz láttán.

– Hallottál már a láthatatlan sorompóról? – kiáltotta utánam, de már nem fordultam vissza.

Jólesően ölelt át a kocsma zajos fülledtsége, mikor beléptem. A füstös homályt pásztáztam ismerős arcok után kutatva, s hamar rá is akadtam az egyik sarokasztalnál látszólag hanyagul szellemeskedő barátaimra. A hangulat már emelkedőben volt, legalább két-három kör erős lehetett a hátrányom. Intettem a pincérnőnek, aki hatalmas csípőjét unottan ringatva közeledett felénk, a rendelést felvéve pedig ugyanolyan lomhán sétált el.

– Vajon visszaér holnap reggelig? – kezdődött az élcelődés, amint sarkon fordult.

– Olyan lassan szolgál ki, hogy két kör között kijózanodok.

Sorra röpködtek a csípős megjegyzések, minden poént szeszgőzös hahotázás fogadott. Sehogy sem tudtam felvenni a ritmust, a gondolataim folyton visszacsordogáltak az öregasszonyhoz.

– Hallottatok már a láthatatlan sorompóról? – bukott ki végül belőlem a kérdés.

Az általános megrökönyödés egy pillanatnyi csendet hozott magával.

– Mióta hiszel te az ilyen mendemondákban? – kérdezte aztán fölényesen Szeder.

Szégyelltem beismerni tudatlanságomat, de a többieknek is felvilágosításra volt szükségük, ezért aztán belekezdett a történetbe.

– Szóval – gyújtott rá egy cigire, és ráérősen fújta ki a füstöt, élvezettel szítva tovább a társaság türelmetlen kíváncsiságát. – Van a hegyekben egy erdő, Tölgyes a neve. Ebben az erdőben, meg a körülötte levő mezőkön már vagy ötven éve nem volt se ősz, se tél, se tavasz. Folyton nyár van. Úgy szól a legenda, hogy ötven évvel ezelőtt megbetegedett az akkori vadász fia – fogta halkabbra, ezért mindannyian közelebb hajoltunk. – Semmi remény nem volt már a gyógyulásra, mikor elvitte őt egy híres, vénséges vén javasasszonyhoz, aki épp akkor a falujukban járt. Azt a tanácsot kapta tőle, hogy állítson egy sorompót az erdei útra, az majd megállítja az időt, és a fia megmenekül. Meg is tette ezt a vadász, de balul sült el a dolog, csak az évszakok váltakozását sikerült megállítania, az időt nem. Meghalt a fia, s nemsokára ő is.

– Ez elég gyenge sztori – nyugtázták a többiek.

– Manapság már a legendákban sincs semmi fantázia. És miféle baromság az, hogy ott folyton nyár van?

– Az a része színigaz – bizonygatta Szeder. – A globális felmelegedés, meg a sajátos domborzati tényezők következménye – tette hozzá tudálékosan.

– Hiszem, ha látom – bátrodtam meg most már én is.

– Menjünk el holnap délután – vettete fel ő. – Ismerem az utat, tavaly jártam már ott.

Kicsit bizonytalankodtunk, hittük is meg nem is, hogy ott most is nyár van, de a hőborgő lelkesedés, amivel győzködött minket, végül megtette a hatását. Megegyeztünk, másnap délután ugyanitt kávézunk, aztán irány a Tölgyes.

Másnapra köd lepte be a várost, tejfehéren kúszott végig az utcákon, selymessé váltak a körvonalak, és tompa volt a fény. Akárcsak a fejem a másnaposságtól, de délutánra sikerült összeszednem magam. Szeder rozzant kocsijával indultunk útnak, foltos ablakokon át figyeltük, hogyan suhan tova a város, és foszladozik a köd, hogyan harapdálják hófehér dombok a kék eget. Másfél órás út után érkeztünk meg Mogyorósra, a Tölgyes előtti utolsó faluba. Itt a hideg már nem volt fogcsikorgató, mocskosszürke amőbákká húzódott össze a hótakaró, de nyárnak nyoma sem volt.

Válaszút elé értünk, s jelzés híján nem tudtuk, merre tovább. Egy talicskás férfi közeledett felénk.

– Melyik út vezet a Tölgyesbe? – kérdeztem tőle, mikor mellénk ért.

– Balra kell térni. De hiába mennek, ilyenkor le van zárva a sorompó.

– Miféle sorompó? – adtam az ártatlant.

Válasz helyett rosszallóan rázta meg a fejét, majd köszönés nélkül ment tovább. Bizakodón néztünk össze, ha el akar tántorítani, mégiscsak van ott valami érdekes.

A későbbiekben jócskán alábbhagyott a lelkesedésünk a hosszú zötykölődéstől a kavicsos-lucskos, kopár fákkal szegélyezett úton, már sokadszorra próbáltuk meggyőzni Szedert, hogy forduljunk visszsza, úgyis csak mese ez az ötven éve tartó nyár. Ekkor sejlett fel a távolban egy

Borcsa Imola: 1990-ben született Kézdivásárhelyen. A kolozsvári Iuliu Haţieganu Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem gyógyszerészeti szakán végzett 2014-ben. Jelenleg Kolozsváron él.

zöldellő domboldal. Ő diadalittas vigyorral taposott a gázra, nagyokat döccenve száguldottunk. A hatalmas fékezésre egyikünk sem számított.

– Normális vagy, ember? – háborodott fel Kopac, aki csúnyán beütötte a fejét az anyósülés háttámlájába.

– Nem vettem észre ezt a rohadt sorompót, pedig az utat figyeltem – védekezett Szeder.

Ott volt előttünk egy leengedett sorompó, aminek fekete színe már csak itt-ott bukkant ki, az évek során mohón falta fel a rozsda. Egy kis tanakodás után végül én szálltam ki, s a nem várt hőség féktelen jókedvre derített.

– Nyár van! – ordítottam teli torokból, és azonnal ledobtam a télikabátot. A többiek lehúzták az ablakokat, és ők is őrjöngve köszöntötték a meleget.

Azt hittem, nehéz dolgom lesz a rozsdaette szerkezettel, de semmiség volt feltekerni. A kocsi áthajtott alatta, én pedig gondoltam, leengedem ismét, de a kar meg se mozdult. Egyedül kínlódtam egy darabig, már ömlött a homlokomról az izzadság, aztán kiszálltak Kopacék is, négyen gyűrkőztünk neki, de hasztalan.

– Elrontottad, te balfasz! – szidtak viccelődve.

– De hát alig értem hozzá – szeppentem meg már-már gyerekesen.

– Persze, persze – hagyták rám röhögve.

Nem bajlódtunk tovább, szétszéledtünk körülnézni. Derekunkat súroló fű, tücsökcirpelés fogadott, kicsit távolabb pedig bujalombú erdőszél látványa tárult elénk. Ekkor már lemenőben volt a nap, a fű között lángoló pipacsok marasztalták az utolsó napsugarakat. Szedtünk néhány szálat bizonyíték gyanánt, és rövid bóklászás után ismét útra keltünk. Lombok sötétjében kanyargóztunk az erdő mélyére, a vadászháznál viszont nem volt szerencsénk, zárva találtuk. Mikor elindultunk visszafelé, már teljesen sötét volt, szótlanul haladtunk, én a combomon ernyedten heverő pipacsszállal babráltam.

– Mintha sárgábbak lennének a falevelek – szólalt meg egyszer Kopac.

– Az eszed tokja, az csak a holdfény miatt tűnik úgy – hurrogta le Szeder.

Már az első mogyorósi házakat is elhagytuk, mikor feleszméltem:

– Én nem láttam a sorompót.

– Mert azt a virágot gyámbásztad, ahelyett, hogy figyeltél volna. Biztosan ott volt valahol – torkolt le engem is Szeder.

– Szóval te se láttad? – kapott a szón Kopac.

– Én a gödröket kellett, hogy nézzem.

Némi találgatás után megnyugtattuk magunkat, a sötétben nem vehettük észre, de ott volt a helyén, természetesen. Az út további részén említést sem tettünk a dologról, a városba érve azonban egyikünknek sem volt már kedve kocsmázni, inkább hazasiettünk.

A hír pár nap múlva ért utol, mindenki arról beszélt, hogy a Tölgyesben ötven év óta először volt ősz, néhány nap alatt sárgultak-barnultak meg és hulltak le a levelek, azóta pedig már leesett az első hó.

CSETE SOMA

a hős

a hős hazatérte végül is nem volt akkora esemény
nem hoztak ki zászlókat az eső is szemerkélt
(másnapra már egy nagy gödör volt a tarlók mögött
másnapra több dolog is eltűnt a városból)

a hős felkereste a palotát
a nagyteremben a király és a királyné pár
mellékszereplővel poharazgatott
talán az lehetett a később bekövetkezett mészárlás oka
hogy a király kedélyesen csevegett
ilyet ez idáig sosem tett
pezsgővel is kínálta társaságát
szóval a mészárlás

a hős a királyi család fejeivel tömette ki a rendező testét
amit a templomtoronyra szúratott ki
a mellékszereplőket pörköltbe főzette
este a szeretőit ment meglátogatni
reggel a nap még fel sem jött de már égett a város
a menekülő statisztákat a tűzre hányatta a hős

a hős unta magát visszaindult a háborúba
aztán egy kopár tisztáson szembe jött vele az író
és akkor hirtelen a hős lett a király meg a királyné
a statiszták a szeretők s a rendező
de leginkább az fájt a hősnek
hogy ő lett a mellékszereplők is
akiket mélyen belül mindig is jobban szeretett magánál
és akkor az író csendben elment mellette
a hős így megmásíthatatlanul örökké hőssé lett
száz csata győztes hadvezére
aki selyempárnák közt halt meg
nagy ürességgel a mellkasában

jacqueline

kint állok a téren
és azon tűnődöm merről süt a nap
nem tudom merről süt a nap
a házfalak közt a szúrósság eltűnik
csak a tompa ragyogás marad így reggel a téren

jeanette visszaér mellém
igen szép ma is
(évszázadok kerekeznek el itt mellettünk a téren keresztül)
szép és színes
kávéért ugrott el a boltba
sokszor csalhatott meg az útja alatt (tudod évszázadok stb)
na mindegy
kávéval kínál joelle
ezért ment el mivel is kínálna
iható de nézd julienne jön is a buszod mondom

szia intek neki
és a busz juliette-tel kifordul a térről
át máshova ahol olyan van amit az agyam (úgy mint a végtelen fogalmát)
felfogni képtelen
szia justine intek neki
köszi hogy porszem lehettem az évszázadok biciklikereke alatt

anyegin

feldobtam és élére állt az élet

Csete Soma: 1996-ban született Szekszárdon. Pécsett érettségizett, jelenleg az ELTE BTK magyar szakos hallgatója.

UGRON NÓRA

Mindent vagy Semmit

Janne Teller dán írónő *Semmi* c. regénye és *Minden* c. novellásköteteа fiatal felnőtteknek íródott, a fiatal felnőtt elbeszélők hangján. A *Semmi*t először betiltották a dán iskolákban, majd kötelező olvasmánnyá tették. Igazából ez az apró hír is arra késztetett, hogy elolvassam: mi az, amit a 2000-es években betiltanak, majd rövid időn belül kötelező lesz belőle? Semmi?

A *Semmi* első fejezete négy mondatból áll csupán: „Semminek sincs értelme. Ezt régóta tudom. Ezért semmit sem érdemes csinálni. Erre most jöttem rá." És ez a négy mondat az egész cselekmény kiváltója, ugyanis a nyolcadikos Pierre Anthon az első tanítási napon feláll, és ezeket a szavakat mondva kimegy az osztályból és soha többé nem tér vissza. Ettől kezdve a házuk udvarán levő szilvafán üldögél, és miközben nem tesz semmit, arra figyelmezteti – szóban és feléjük száguldó szilvák formájában – az osztálytársait, hogy amit ők tesznek, az mind hiábavaló és nevetséges, hiszen értelmetlen, ahogy az élet is.

A történet elbeszélője Pierre Anthon osztálytársa, Agnes, de az ő nevét csak valamikor később tudjuk meg egy, a diákok közti beszélgetés során. Agnes bemutatja lakhelyét, Taeringet, az unalmas dán kisvárost. Amikor a Taering szót ütöttem be a Google-keresőbe, egy, az angol fordításhoz kapcsolódó szöveget találtam, melyből megtudjuk, hogy ez egy fiktív hely és a neve egy igéből derivált szó, melynek jelentése fokozatosan felfalni, elfogyasztani, átrágni, szétmarni, elpusztítani.[1] És tulajdonképpen a semmi, vagyis az élet értelmetlenségének, a célnélküliségnek a gondolata, a nihil rágja át magát a nyolcadik osztály gondolatain és uralkodik el rajtuk teljesen.

Amikor Pierre Anthon kiviharzik az osztályteremből, Agnes azt látja, hogy az ajtó elvigyorodik és „nagy, nevető pofának tűnt, ami elnyelne, ha arra ragadtatnám magam, hogy kövessem Pierre Anthont". És ez a vigyorgó ajtó döbbenti rá az elbeszélőt arra az általános elvárásra, hogy nekik valamire vinniük kell az életben és valaki lesz majd belőlük. Ehhez képest a szilvafán üldögélő Pierre Anthon folyamatosan azt hangoztatja, hogy minden mindegy, hiszen amikor megszületünk, már haldokolni kezdünk, minden csak azért kezdődik el, hogy véget érjen. És a születés és halál köztes terében csak úgy teszünk, mintha. Mintha lenne értelme. A regény cselekménye azt meséli el, ahogy a 14 éves kamaszok megküzdenek ezzel az egzisztenciális problémával.

Agnes rögtön az elején kimondja: fél Pierre Anthontól, vagyis fél az értelmetlenség gondolatától, hisz ő lenni akar valaki és vinni akarja valamire. Azonban ő is és társai is tulajdonképpen rájönnek, hogy Pierre Anthonnak igaza van, de ezt annyira elfogadhatatlannak és elviselhetetlennek találják, hogy be szeretnék bizonyítani neki: az életnek igenis van értelme. A gyerekek nem szeretnének egy olyan világban élni, amilyenről Pierre Anthon beszél, azonban rájönnek, hogy nem tehetnek úgy, mintha bármi is számítana addig, amíg Pierre Anthon az ellenkezőjét állítja a szilvafáról. Vagyis a gyerekek nem szeretnének egy „mintha"-világban élni, azonban a szilvafán ülő Pierre Anthon nap mint nap ezt bizonyítja számukra. Amikor be akarják bizonyítani, hogy az életnek van értelme, elhatározzák, hogy olyan dolgokat gyűjtenek össze egy régi fűrésztelepre, amelyek számítanak nekik. Ez lesz a Fontos Dolgok Halma, azonban már a gyűjtögetés elkezdése előtt kételkednek, hogy valóban van-e értelme, és ekkor Sophie mondja azt, hogy csak úgy kell tenni, „mintha". Tehát maga az élet értelmének bebizonyítása is csak egy „mintha-játék". Vajon tényleg az lesz?

Először mindegyik gyerek előhozakodik valamivel, ami egykor fontos volt számukra: egy baba, aminek a fejét leharapta egy kutya, egy már nem működő Beatles-kazetta, egy hiányos zsoltároskönyv. Aztán rájönnek, hogy mindegyikük számára vannak ennél fontosabb dolgok, azonban azokat inkább nem tennék a halomra. Így egymástól kezdik követelni a fontosnak vélt dolgokat. Kezdetben még csak könyvek, horgászbot, papagájos fülbevaló és az elbeszélő új zöld szandálja kerül a halomra. Ez a szandál akkor azonban sokat jelentett Agnesnek, így valami igazán nagyot akar kérni Gerdától, aki az ő szandálját követelte. Gerdának a hörcsögétől kellett megválnia. És ettől kezdve egyre gonoszabbá és élet-halálra menő harccá durvul a Fontos Dolgok Halmának összegyűjtése. Így kerül oda a dán zászló, egy imaszőnyeg, Anna-Li örökbefogadási papírja, Rikke-Ursula kék haja, Elise halott kisöccse, melyet a temetőből ástak ki, Jézus, vagyis a templom Jézus-szobra, Sofie szüzessége, a Hamupipőke nevű kutya feje és Jon Johan mutatóujja.

Ez a folyamat beavatástörténet, amelyben az élet értelmének bizonyítása érdekében tulajdonképpen meg is fosztják egymást ettől a lehetséges értelemtől. Megalázzák egymást, ezért egyfajta boszszújátszma is a fontos dolgok beszolgáltatása. Közben meg szinte észrevétlenül feltűnnek kulturális különbségek, a másság kérdése. Egy rövid megjegyzésben elhangzik, hogy Frederik, akinek az udvarukon lobogó dán zászlót kellett beszolgáltatni, nem játszhatott Husseinnel. Hussein imaszőnyegének eltűnése otthonról azt jelentette, hogy Hussein nem jó muzulmán. Verést is kap, de az csak mellékes. „Anna-Li koreainak született, és mégis dán volt, hiszen csak a dán szüleit ismerte."

Janne Teller regénye *A legyek urá*hoz hasonló ifjúsági regények hagyományát folytatja, azonban újra is írja azt, hiszen itt lányok, muzulmánok, „koreai-dánok" is szerepet kapnak és nem csupán fehér kamaszfiúk beavatástörténetét olvassuk. Az elbeszélő maga is lány, és a regény egyik legfontosabb momentuma Sophie szüzességének a Fontos Dolgok Halmára kerülése. Agnes nincs jelen ekkor, csak a fiúk lehettek ott és Sophie sosem beszélt róla. Így a szövegben csak Sofie viselkedésének megváltozása, Agnes észrevételei találhatók meg. Agnes is csak sejti, hogy bár nem Sofie maga, de miért kéri az egyik lány Jon-Johan jobb mutatóujját...

Az elbeszélés stílusának egyik szembeötlő jellemzője az időközönként beszúrt hárommondatos passzusok. Ezek általában nagyon tömörek, leginkább egy-kétszavasak és egymás fokozásai, ha nem is nyelvtanilag, de hangulatilag. Igazából nem egyértelmű, hogy ki mondja őket, ha egyáltalán kimondott gondolatok és nem csupán Agnes és a többiek bensőjének kiáltásai. És. Nagyon. Erősek. Folyamatosan megtörik a kamaszok nyelvén, könnyeden előadott történetet. Borsózik a... Hátunk. Nem?

A cselekményből csupán annyit ismerünk, amennyit Agnes is. Így gyakran a *fontos dolgok* viszonyítási alapja Agnes zöld szandálja lesz, ami vagy fontosabb, vagy kicsit talán mégis kevesebbnek tűnik a szemében vagy éppen a legfontosabb. Az elbeszélő hangja végig erősen szubjektív és folyamatosan reflektál a történtekre, a saját véleményét is beleszövi, például: „Alig bírom elmondani, hogy Sofie-nak mit kellett leadnia. Csak egy fiúnak juthatott ilyesmi az eszébe..." Tulajdonképpen egy kamaszlány elriadása ettől a tettől utal a nők szexuális kiszolgáltatottságára a patriarchális társadalomban és a nemi erőszakra. De például Rikke Ursula hat kék copfjának levágása is Rikke Ursula identitásának megölése volt, akit azután is ugyanúgy hívtak és Agnes barátnője maradt, valami mégis megváltozott. Tehát bár a cselekmény fő szála az értelmetlenségének tudata okozta feszültséget járja körül, a környezet sokszínű, multikulturális, és rejtetten felbukkannak a multikulturalitás, a 21. századi társadalmi viszonyok okozta problémák is.

A *Semmi* egzisztenciális, filozófiai, társadalmi és kulturális kérdéseket vet föl, melyekre nem ad választ, hiszen nem lehet válaszolni. Ennek a hiábavaló válaszkeresésnek a terhe elviselhetetlen a szereplők számára és így már-már őrjöngve reagálnak. A *semmi* a trauma. Végül emberéletet követel és elpusztítja önmagát, azaz, leég a fűrésztelep és a Fontos Dolgok Halma. Hamu. A tisztító-pusztító tűz után csak hamu marad. És traumák. A trauma, ami számít?

Janne Teller *Minden* c. novellásköteténak utószavában (Scolar Kiadó, Budapest, 2015) a *Mindent* a *Semmi* ellentéteként határozza meg és kijelenti, hogy a *Minden*, ami számít. Ebben a kijelentésben a *minden* szó tulajdonképpen utalhat az egész kötetre, a kötetben szereplő *Minden* c. esszére és ez utóbbi esszében megfogalmazott Mindenre. Ez az esszé a kötet kakukktojása, hiszen a kötet többi darabja kamaszok szempontjából elbeszélt történetek, míg a *Minden* egy/az írónő alkotással kapcsolatos gondolatait tartalmazza, melyben a Minden, ami ír és a Minden, amit írnak. „A Minden az a történet, ami a történetben levő történetben van." És olyan szempontból is kakukktojás, hogy talán ez a mű legkevésbé sikerült darabja.

A kötetben szereplő történetek folyamatosan valamilyen másságra reflektálnak, és e másság és a társadalom többi része közt levő feszültség jelenik meg bennük

és az elbeszélő-szereplők életében. Tehát itt tulajdonképpen a *Semmi*ben még csak feltűnő, háttérben jelenlevő másság és sokféleség, kisebbség és többség közti viszony kerül előtérbe. A történetek mindig a „másik", a nem megszokott nézőpontból hangzanak el. Így beszél a kamaszfiú, aki bolti rablás közben a halott édesanyja volt szeretőjét is megöli – és közben csak lisztért és margarinért indult, hogy palacsintát süssön az öccsének. És beszél az iskolában folyamatosan megalázott német–osztrák származású dán kislány – mellesleg az írónő is német–osztrák családból származik. Továbbá egy, az apukájával kettesben csak kevés időt töltő kislány beszámol törökországi útjukról – dán és nyugat-európai turisták vs. török szőnyegárus?

Több oldalon keresztül arról olvashatunk, hogy a sínek túloldalán élő lakók ringatják a csípőjüket, ráadásul lesütött fejjel járnak és ezt már nem lehet eltűrni, hiszen komoly veszélyt jelent az egyenesen járókra, a *Nemzetre. Probléma, Probléma Kiirtása, Hazaellenes Cselekedet, Fanatikus Tolerancia* – kerítést kellene építeni, hogy ne érintkezzenek. (Várjunk csak, mintha ez egy ismerős helyen zajlana?) Ja, nem írják, hogy hol... Szóval több oldalnyi szöveget olvashatunk, melyben a korunkban gyakran tapasztalt diszkriminatív és gyűlölködő társadalmi-politikai diskurzus próbálja érvényesíteni magát, azért, hogy a zárlatban éppen ezt a diskurzust fenntartó egyén kerüljön kisebbségi és megalázott helyzetbe a másként ejtett *á* hang miatt. És ezen a ponton ugyanúgy védeni kezdi magát és jelentéktelen, az ember szempontjából nem mérvadó jegynek tartja az *á* ejtésének módját. Pedig csak néhány sorral fennebb osztotta ki a ringó csípőjűek védekező szavait...

A *Semmi*ben felbukkanó és megválaszolhatatlan kérdés, a lét értelmetlensége, bár paradox és az őrületbe kergethet, tulajdonképpen semmi – még akkor is, ha minden –, olyan értelemben, hogy tőlünk független, és ha a legfontosabb dolgokat is áldozzuk fel a megcáfolása/megértése érdekében, talán akkor sem tudjuk feldolgozni. Viszont bármennyire is értelmetlen lehet a vég, a zöld szandál, egy hörcsög, a kék hajunk vagy az imaszőnyegünk elvesztése akkor és ott számít, még ha nem is számít. Ahogy számít a német–osztrák kislánynak, ha német picsának szólítják, és számít a liszt és a margarin a lopni induló kamasz fiúnak – bár ezek semminek tűnhetnek, tulajdonképpen ez minden az adott helyzetben.

És ha már kamaszoknak (is) szóló könyvekről beszélünk, fontos lenne, ha tényleg hozzájuk is eljutnának ezek és az ehhez hasonló könyvek – és nem csak Dániában és nem csak az iskolai oktatáson kívül. Jó lenne, ha a tananyag a klasszikusok mellett kortárs és nem csak nagyrészben fehér, férfi szerzők műveit tartalmazná fehér kamaszfiúkról. Ez nem minden és az meg nem semmi. De mi nem semmi és mi nem minden?

Janne Teller: Semmi, Scolar Kiadó, Budapest, 2014. Fordította Weyer Szilvia.

1 Az interneten talált magyarázat szerint az angol fordításban jegyzetben olvasható ez az információ. A magyar fordításban ez sajnos nincs benne.

SZŐCS ISTVÁN

Ez is és az se

(Előadás és cikk egy kormányzóról)

Mottó
A jégszekrényem nyikorgásából
hallom,
de komolyan mondom,
nagyon érdekel engem,
ami mást esetleg nem érdekel,
például az, hogy téged vagy engem
egykor miért vittek el.
(Bözödi György: Fagyos arc)

A *Kolozsvári Magyar Napok* elnevezésű rendezvénysorozat keretében Romsics Ignác történész népszerűsítő tónusban előadást tartott Horthy Miklós egykori kormányzó történelmi szerepéről, az előadást ismertette a helyi *Szabadság* nevű napilap. Az előadás alapgondolata, hogy Horthy emléke megosztja a magyar tásadalmat, hogy Horthyt a győztes hatalmak tették volt oda kormányzónak, azért, mert leverte a vörösöket, vagyis a proletárdiktatúrát; majd, később, Tito jugoszláv elnök háborús bűnösként nemzetközi bíróság elé akarta állítani, és mégsem az történt; a deportálások június hatodikai erélyes félbeszakíttatásával a budapesti zsidóság kb. 70%-nak, a vidékiek kb. 30%-nak végül is megmentette az életét, s talán ezért megkegyelmeztek neki.

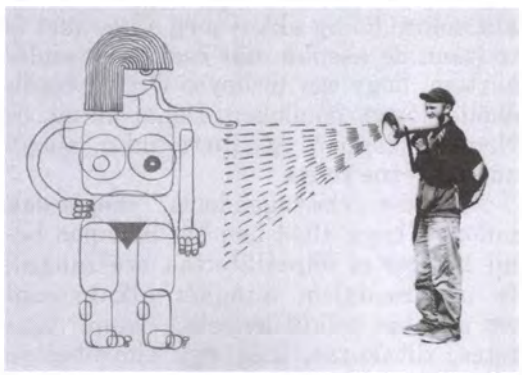

Török Tihamér: *Nanoseconde* (részlet)

A *kormányzó* cím és rang magyarul kétféle minőséget jelent. Az első: az a főtisztségviselő, aki valamely tartományban, fontosabb központban az állam legfelső vezetőjét – császárt, királyt, köztársasági elnököt – képviseli, latinul *gubernátor*. A másik fajta, az magasabb rang: az uralkodót helyettesíti. A magyar történelemben ilyen volt Szilágyi Mihály, Hunyadi János, sőt Kossuth Lajos is: az *ország kormányzója*. Különböző néven ismerik e „munkakört" némely országokban, pl. *koronaherceg*, *régensherceg*, németül a Horthy címe *Reichsverweser* volt... Csak annyiban különbözik a „rendes" uralkodótól, hogy a „főkegyúri jogokkal" nem bír: nem adhat nemesi címeket és nem osztogathat birtokokat. Megválasztani csak a nemzetgyűlésnek van joga, aminthogy ez is történt. Az utóbbi félévszázadban az a meggyőződés terjedt el nemcsak a magyar társadalomban, hanem úgyszólván az egész világon, hogy 1919 őszén Horthy leverte a proletárdiktatúra fegyveres erőit, és ő volt az, aki helyreállította „a régi rendszert". Szó sincs erről! És ezt a jelenlegi előadás sem tisztázza!

A Tanácsköztársaság, vagyis a proletárdiktatúra a kisantant csapatainak a nyomása alatt szertefoszlott! A vörös hadsereg legendás ellenállása, Csucsától a Tiszáig, valóban csak – *legenda*! Még a Székely hadosztály ellenállása is az; a rossz vezetés miatt napok alatt megsemmisült (alakulatait igen széles arcvonalra húzták szét, ahol már komoly erőt kifejteni nem is tudott). A „forradalmi" csapatok, már a Károlyi-kormány alatt is, a régi hadsereg tisztjeinek levadászásával foglalkoznak, 1918 karácsonyán, Kolozsvár átadásakor egyetlen puska dördül el, az is egy „saját" tisztet öl meg, aki ablakából nézte a visszavonulókat, s közben a régi rangjelzést zubbonyán felejtette. Mindenekelőtt az volt jellemző a forradalmi erőkre, hogy csak a „nemzeti" elemekkel szemben tudtak erőt kifejteni, a külső támadókkal szemben nem; vagy nem is akartak!

Egyetlen kivétel Stromfeld Aurél volt vezérkari százados egysége, amely a Felvidéken nagy sikereket ért el a csehszlovák csapatokkal szemben, de 1919 júliusában a vörös kormány elrendeli visszavonulását Sáros megyéből a Balaton környékére, s emiatt ez az egység is szétzüllik. A Monarchia haditengerészetének volt matrózai terrorista bandákat alakítva fosztogatták a városokat: 1918 végén kirabolják Pozsonyt, de a közeledő újdonsült csehszlovák hadsereg elől pánikszerűen elmenekülnek! És ez az a mozzanat, amitől kezdve Horthy pályafutásának benső motívumait értelmezni lehet... lehetne.

A Károlyi-kormány 1918 őszén a hadsereg alezredesnél magasabb rangú főtisztjeit leszerelte, magyarán: elcsapta! Horthy Miklós altengernagy is „szolgálaton kívüli állományba" került; és különösen fájt neki, hogy éppen a volt tengerészek, akik az ő parancsnoksága alá tartoztak előzőleg, lettek a „legvörösebbek"!... Horthyt nyomasztja a szégyen, de nincs lehetőség, nincs keret cselekvés számára. Ezért nem lehet azon csodálkozni, amit ugyancsak ritkán emlegetnek, hogy amikor 1919 tavaszán maegalakulóban van a Vörös Hadsereg, Horthy – írásban! – felvételét kéri! Természetesen, jelentkezését nem fogadják el. Ettől kezdve Horthy az ellenforadalom felé tájékozódik.

A Tanácsköztársaság mintegy 100 napos pályafutása végén szétesik. A román csapatok elfoglalják az egész Alföldet, majd Budapestet is. Közben új kormányok is alakulnak, már nem kommunisták, sőt, egy ideig, mint *homo regius*, József főherceg is kormányzóvá lesz! Horthy, az előbb Aradon, majd Szegeden szervezkedő ellenforradalmi csoporthoz megy – Kendereshez, otthonához azok is voltak legközelebb; az ott összegyűlt tisztek, mint rangidőst, megválasztják főparancsnoknak, megalakul

>>>>> *folytatás a 16. oldalon*

>>>>> *folytatás a 15. oldalról*

a Nemzeti Hadsereg, Horthy megszervezi a „*Fővezérség*" nevű vezérkart; egy ügyes, gyors meneteléssel kisurran a román-francia-szerb gyűrűből, egy dandárnyi egységgel, „kisétál a Balaton partjára", ahogy a nóta mondja, s „egészen úton gondolkodik, lesz-e katonája". Lett – ám addigra a proletárdiktatúra már rég megbukott; érdemes fellapozni az *Édes Anna* című regény elejét: milyen félelmetes gúnnyal és maisággal (!) írja meg a rendszerváltozás „hangulat-játékait"!

Mikor a kisantant csapatai megkezdik a visszavonulást a párizsi Békeszerződés Bizottság utasítására, nem „megteszik" Horthyt ideiglenes államfőnek, hanem elfogadják, mert más, tekintélyesebb személyiség nincs! November végén bevonul Budapestre, és „tetemre hívja a bűnös várost"! A továbbiak során, mint legfőbb hadúrnak, úgy alakul a pályafutása, hogy nem a vörösök, hanem a fehér gárdisták ellen kell, majd, ha mindég késlekedve és lassúdan is, fellépnie. Akár a történelem humorának is felfogható, hogy egyetlen komoly katonai akciót vezényel le, de azt is a visszatérni akaró volt király, IV. Károly ellen!

Mikor a dolgok már kezdenek leülepedni, újraindul az élet, akkor megjelenik a három éve lemondott magyar királyként IV. Károly, és nem is Ausztriában, hanem Magyarországon akarja újból „átvenni a hatalmat". Sopronban kormányt alakít, majd egy bizonyos Lehár Antal ezredes vezényletével csapatokat indít Budapest ellen. Nem tudom, rokona vagy nem a híres zeneszerzőnek, de e hadművelet eléggé operett-színezetű. Újrafelesküvések, demonstrációk... Horthy tábornoka Budaörsön szervezi meg a védelmet, melynek főerejét, az egyetemi zászlóaljat Lehárék kezdik szétrugdosni, amikor – máig sem eléggé világosan, ami a részleteket illeti – hirtelen leáll az egész előnyomulás, Horthy tisztjei Tatabányán őrizetbe veszik a királyt és nejét, Tihanyba kísérik – lámcsak, megint a Balaton (ím „kit a sors eddig annyit hánya, Partod ellenében ül"), majd átveszik őket a nagyhatalmak képviselői, és száműzetése helyére, *Madeira* szigetére kísérik; ahol nemsokára meghal; s a történelemre hagyja Habsburg Ottót!

Tulajdonképpen ez volt az egyetlen önálló hadművelete Horthynak, mert pl. Salgótarján, majd Sopron visszafoglalása, mai kifejezéssel élve népfelkelésszerű partizánakció volt; a Baranyai Köztársaság lecsengése a dolgok rendjével magától alakult. (Kárpátalja 1939-es lerohanása más lapra tartozik. A világháború is.) Majd volt még egyetlen, saját akciója, amikor Eichmannt és kommandóját kiszorítja Budapestről!

A háború után, az előadás szerint Tito elnök a nemzetközi bírósággal el akarja ítéltetni. Valójában a magyar kommunisták, Rákosiék tüzeltek ellene a legjobban. Az előadásról szóló újságcikk nem említi, hogy tulajdonképpen Sztálinon múlt a dolog. Azt üzente: elég baja volt már, hagyjanak békét neki!... Érdemes ezen elgondolkozni: mi kelthette fel Sztálin rokonszenvét? Van néhány párhuzamos mozzanat: mindkettőjük első fia a háborúban pusztult el, második fiuk súlytalan egyéniség, lányukkal sem voltak különösebben szerencsések, és mindkettőjüket gyakran átverte a közvetlen környezetük. Ilyesmi még egy Sztálinban is együttérzést kelthet!

Az 1944-es év végén, testőrségének több tagjával is volt alkalmam találkozni. Amikor elcsapták őket, különböző katonai alakulatokba osztották be. Erősen németellenesek voltak, s amint tehették, mentek át az oroszokhoz. 1944 karácsonyán a Dunakanyar fölötti csatában (Nagy Maros, Helembe Leléd) szerepük volt az arcvonal megnyitásában és összeomlásában. Tőlük hallottam, hogy a kormányzó letartóztatása nem ment olyan simán. Skorzeny Otto SS-különítménye tornacipőben, csak géppisztollyal és páncélöklökkel felszerelve, váratlanul támadott; miután három testőr elesett, parancsnokuk, egy ezredes, letiltotta az ellenállást. (Aki az egészet rendezte, sőt szcenírozta, Weesenmeyer, Hitler személyes megbízottja s Németország nagykövete, emiatt *nem* lett háborús bűnös, és később is hallgattak róla, vagy nyájasan emlegették.) Felsőfrankföldön egy, főleg idős tiszteket és családjaikat ellátó menekülttelepen találkoztam egy asszonnyal, aki az ügyben szereplő testőrparancsnok-ezredes felesége volt: ingerülten tagadta, hogy bárki is ellenállt volna. Pedig akkor még a nevüket is tudtam; de később már csak arra emlékeztem, hogy egy bizonyos Öcsit páncélököllel lőttek homlokon. Dehát akkor, és Németországban, így illett tudni, ahogy az ezredesné tudta.

Azonban visszagondolva, mégiscsak különös, hogy 1944-ben két hónapon belül kétszer is félreállították erőszakkal, és a társadalom mindkét alkalommal ezt csuklás nélkül lenyelte! Semmi tüntetés, tiltakozás, még egy ejnye-bejnye se! Pedig volt egy történelmet jelző nagy mondása. Amikor Károly király először tért vissza, még akkor erőszakmentesen, inkognitóban, a budai várban felkeresték a kormányzót. Horthy családjával asztalnál ült. Mikor a szárnysegéd jelentette, hogy itt van a király és beszélni akar vele, a kormányzó mérgesen felmordult: „Pont most, amikor ebédelek?"... Ez a mondás jelezte, hogy végetért a négyszáz éves Habsburg-uralom! A nagy mondások ilyen egyszerűek!

Annál jobban meglepett valami; húsz évvel ezelőtt, Budán, a Móricz Zsigmond téren szálltam át villamosra, akkor is éppen ástak-turkáltak a téren, kellett vagy száz métert gyalogolni, az utasok közül egy olyan harmincöt éves forma, szürke, fáradt munkásasszony felzárkozott mellém és így szólt: „Tetszik tudni, hogy ezt a teret régen Horthy Miklós körtérnek hívták? – Igen, feleltem. – De maga akkor még a világon sem volt, honnan tudja? – Óh, mondta –, *mi megmondjuk egymásnak*!"

Ezen el lehet gondolkodni...

Bálint Lajosnak, odaátra

Barátom!

Ez alkalomból nem a legendás barátról szeretnék beszélni, mert abból neked annyi volt, s nem is sok. Nem a legendás könyvszerkesztőről, akit annyi ezren búcsúztathatnánk most, ha sokan közülü(n)k nem szenderült volna a Te – akarom remélni! – boldog állapotodba; nem arról a családapáról, akihez nem-vérrokonként is elzarándokolhattunk, időszakos magányunkat enyhíteni, nem a fitogtatástól mentes, nagy műveltségű, szerény szavú társról. Nem.

Hanem minderről egyszerre szeretnék itt és mindörökké.

Te már tudod, nálam sokkal, mérhetetlenül jobban tudod: lehetetlen ezt egyetlen tollal, egyetlen ésszel fölfogni, akárcsak megérinteni is. Mesterséged jellege szerint nem is a hallgatás, hanem a *meg*hallgatás volt a létformád, létezési módod, s úgy tudtál hallgatni és meghallgatni, hogy kettősünk párbeszéd lett végül: mi közöltünk valamit (mindegy, mit), s Te megértetted. Hogy elfogadtad-e, azt nem tudom, a mai napig sem, s talán nem is akarom megtudni. Jól van ez így, nekem itt, neked ott, túlnan.

Nem igaz, hogy nem voltunk fölkészülve: egyszer, sőt fájdalmas-rövidesen itt hagysz minket. Tudjuk: a fájdalom nem mindig jár együtt a megdöbbenéssel. Tehát erről kétszínűség lenne bármit is mondani. Én most nem a barátról, a családapáról, a szerkesztőről, a kultúrlényről akartam beszélni; arról beszéljen más, nálam fiatalabb, nálam életközelibb, nálam... bölcsebb. Én egy profánabb szféráról szerettem volna itt szellemi csecsemőként gőgicsélni. *Az alvó emberről*. Mert – bármilyen „lazán" hangozzék is – Te egész általam ismert életedben egyetlen dolgot vettél igazán komolyan: azt a mindennapi, ebéd utáni könnyű álmot, amit – barátok, vendégek, munka ide vagy oda – mindig *vallásosan* betartottál; „katonásan" mondva: végrehajtottál. És meg vagyok győződve: ettől lettél Te példás családapa, szerkesztő, barát, hogy akármilyen szójátékkal éljek: *Ige*vonó. Enélkül – s ezt Te tudod, immár örökre – *teljesítményed* nem lehetett volna oly példás.

És hiszem: minden délutáni álmod most folytatódik. Hogy egyik általad szerkesztett költőnőnk szép versének utolsó sorát idézzem ide, az Adonyi Nagy Máriáét: Álmod kertje átért a halálba.

Nyugodjunk békében, Barátom.

MÓZES ATTILA

Bálint Lajos is elment közülünk

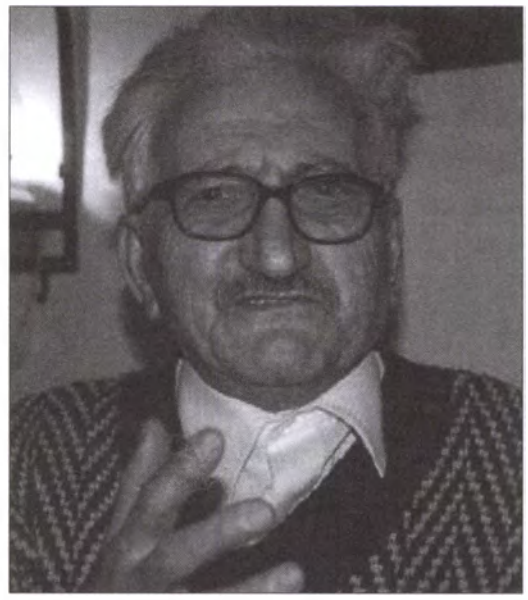

Küszködök a feladattal, hogy elbúcsúzzak tőle.

Nagyon nehéz.

Pedig írtam már neki születésnapi köszöntőt kerek évfordulóra, laudációt, amikor néhány éve átvette az EMKE életműdíját.

Talán épp ezért.

És azért is, mert vele az én életemből is elment egy darab. És nem is kevés.

Tizenhét éves korunk óta összekötötte sorsunkat az Élet. Ő egy versenyvizsgával ugrott a VI-ból a VIII-ba, s így lettünk osztálytársak. Együtt érettségiztünk Brassóban, csupa dél-erdélyi iskolákkal, akik között az osztályunk legjobbja is csak 6,53-as médiát ért el, együtt jöttünk fel Kolozsvárra, a *Bolyai*ra (a korhoz illően, a ritkán járó, de akkor zsúfolásig telt vonat tetején utazva), beiratkozni, és igazgatónk, dr. Lévay Lajos ajánlása alapján felvételizni a *Móricz Kollégium*ba. Engem, a papfiút felvettek, őt – számomra ma is érthetetlen módon – nem. Pedig ő, a székelydályai parasztfiú volt a „népi tehetség". De azért nem szakadtunk el egymástól, én is gyakran tanyáztam abban a Dézsma utcai albérleti szobában, ahol ő és három diáktársa lakott.

Másodéven azonban jó időre elváltak útjaink. Őt az élesedő osztályharc nevében (apját közben kulákká nyilvánították), megnyomták egy 40 000 lejes tandíjjal, s amikor kihallgatást kért a rektortól, hogy fizethesse ki részletekben, mert beállt korrektornak az MNSZ lapjához, a *Világosság*hoz, azt válaszolták: „Ha kifizeti, a duplájára emeljük. Maga nem azért kapta ezt a tandíjat, hogy kifizesse, hanem hogy vegye tudomásul, nincs mit keresnie az egyetemen."

Tudomásul vette. Korrektorként azonban egy életre eljegyezte magát a nyomtatott betűvel – az egyetemi diplomát pedig azért csak megszerezte huszonöt év múlva, már mint a *Kriterion Könyvkiadó* műszaki szerkesztője.

A katonaéveket leszolgálva kantinosi állást kapott a Vöröskeresztnél. Ezekben az években életünk útja szétvált: én már negyedévesen az akkori *Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó*hoz kerültem, aztán rövid egyetemi epizód után hét évre egy hosszú és a nyilvánosság kizárásával a nyakamba akasztott tanfolyamra, ő viszont nyomdai-kiadói kapcsolatait a kantinos évek alatt sem veszítette el: a *Világosság* megszűntével Tóth Samu, az *Állami Kiadó* akkori, legendás műszaki szerkesztője külső munkatársként vonta be a maga körébe, majd a legelső alkalommal be is vitte maga mellé. Igazából tőle tanulta meg a könyvcsinálás sokfelé ágazó mesterségét. Amikor én a hét év után 1964-ben hazakerültem, vízvezetékszerelő segédmunkásként, majd szabadúszóként, őneki is szerepe volt abban, hogy nevem kiírását nem igénylő munkákat kaptam az akkori kiadók kolozsvári szerkesztőségeitől.

Életünk ettől kezdve újra összekapcsolódott, majd 1970-től, a *Kriterion Könyvkiadó* megalakulásától fogva elválaszthatatlanná vált.

Tóth Samu váratlan halála után, 1968-ban ő lett az *Irodalmi Kiadó* műszaki szerkesztője, s kialakítója annak a csapatnak, amely Deák Ferenccel, mint könyvtervezővel együtt a *Kriterion* magyar könyveinek a művészi kivitelezését meghatározta. A kolozsvári szerkesztőségbe ekkor kerültünk be, Mikó Imrével, s a kiadó magyar osztályán készült több mint kétezer könyvnek ők adták meg azt az arculatot, amely aztán megkülönböztette minden más kiadóétól. (Bálint Lajos egyik mondása szerint a *Kriterion* azért ment olyan jól, mert csupa „ütődött ember" dolgozott benne: Mikó Imre ugyanis – hosszabb szilencium után – egy könyvesbolt eladói pultja mellől, Hatházy Ferenc kollegánk, egykori *Tankönyvkiadó*i szerkesztő egy Tehnofrig-esztergapad mellől került a kiadóba.)

Ezt a két évtizedet a maga szemszögéből Bálint Lajos részletekbe menően idézte fel egy hosszabb, a régi *Kriterion*t bemutató életinterjúban, amely előbb-utóbb szintén megjelenik, s egész pályáját egy másik, Jakabffy Tamás által készített portréfilmben, amelyet a kolozsvári TV magyar adása sugárzott. Én csak a személyes vonatkozásokat idézem most fel: azt a kitűnő munkalégkört, amely – őneki is köszönhetően – a kolozsvári *Kriterion*-szerkesztőségben uralkodott, azt a baráti kapcsolatot, amely közöttünk kialakult, amibe családi örömeink-gondjaink megosztása is beletartozott, s amelynek fontos tényezője volt a Dónát út-végi szőlőhegy, ahol Bálintéknak (Szabó Gyuláék szomszédságában) parcellája, nekünk pedig alattuk kis hétvégi kertünk volt. Hétvégeken, sőt sokszor hét közben is, szabadidőnkben együtt voltunk, s az odalátogató kollegákkal mi másról beszélgethettünk volna, mint a kiadóról, könyveinkről – kötetlenül, baráti fesztelenséggel. (Nem tudom, miképp történt, de ezekről az én, jóval később kézhez vett szekus-dossziémban egyetlen sornyi jelentés sincs.)

Hogy az általunk feldajkált könyvek mit érnek az idő mérlegén, azt már megírták azok, akik a romániai magyar könyvkiadás akkori évtizedeinek történetével foglalkoztak. De azt, hogy ez a szerkesztőség, amelynek Bálint Lajos munkaerkölcsében meghatározó alakja volt, szellemiségében épp olyan érték, mint a könyvek, amelyek ebből a műhelyből kikerültek, azt én is tanúsíthatom. A munkában Lajos nem ismert tréfát, a lazaságot nem tűrte, a munka címén tébláboló embert még kevésbé. És ez a 80-as évek egyre növekvő szorongattatottságában különösen fontos volt.

Aztán jött 1989 decembere – ő pedig, a korhatárt betöltötte, megvált a Kriteriontól.

De nem a könyvcsinálástól.

A református egyház saját nyomdát készült létesíteni, s ennek az ügynek nyerte meg őt Tonk István. Kettőjük kitartásának, szakértelmének köszönhetően létre is jött az Erdélyi Református Egyházkerület *Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpont*ja, Bálint Lajos nyomdászpályája további huszonöt évének színtere. Egy új tevékenységi terület, ahonnan alkalma nyílt közreműködni egy új erdélyi magyar nyomdász-szakember-nemzedék kiformálásában. Ugyanazzal a szakértelemmel, ugyanazzal a munkamorállal, ugyanazzal a közösségteremtő indulattal, és Tonk István tragikus halála után felfokozott felelősséggel folytatta tovább itt a maga munkáját, mint amelyet a *Kriterion*nál megszokott. Nyugdíjas státusa ellenére reggel már ott ült az íróasztalánál. Az új nyomdából kikerült könyvek az ő keze nyomát viselték, a nyomdához kerülő fiataloknak átadta nem csak szaktudását, hanem munkamorálját is, s amikor a nyomda új helyre költözésének és bővítésének bonyolult feladata napirendre került, abban is teljes erőbedobással vett részt – egészen addig, amig a gyilkos kór el nem hatalmasodott rajta.

Én ezt az újabb tevékenységét is elég közelről láttam: könyveink egy része a Sajtóközpont nyomdájában készült, s egy idő után kapcsolatunknak családi összefüggései is voltak. Betegségének kezdete óta gyakran találkoztunk, utóbb telefonon tartottuk számon betegségének újabb mozzanatait. Legutoljára alig egy héttel halála előtt. Arról beszélt, hogy milyen öröm lehet nekünk a hat dédunokával együtt lenni, hogy vigyázzunk egymásra, s őreájuk, használjuk ki az alkalmat arra, hogy minél többet együtt legyünk velük. Utólag jöttem rá, hogy ez egyfajta testamentum volt.

A Sajtóközpontot már nem láthatta működésbe indulni az új helyen. Elment – a betöltött 87. életéve ellenére mondom – időnap előtt. Mert aki olyan fáradhatatlan munkás volt életében, mint ő, annak bármikor időnap előtti a távozása.

Könyvkiadástörténetünk utolsó háromnegyed századának történetébe nagybetűkkel lesz beírva a neve.

DÁVID GYULA

MICHAEL KRÜGER

Megérkezve

(Angekommen)

A város szinte üres.
A központban a benzinkutaknál
már csak gyűlöletet adnak
egy ismeretlen pénznem ellenében.
Fű és csalán
ostromolja a benzinkútállványokat;
számlálóművük olyan nyelvet gyakorol,
amit itt senki sem ért.
A benzinkutas meg akar
leckéztetni bennünket némán.
Erőlködve bámul
az égre, mintha azon fáradozna,
hogy leolvasson róla valamit.
Rövid az árnyékunk
a magasan álló nap alatt.

Pályázat

(Bewerbung)

Nincs rejtegetnivalóm:
a fáradtság velem született,
a szemeim mindig is nyílt sebek,
az önéletrajzom kárba veszett
a korábbi munkahelyeken.
Énem hajlamos feloldódni,
és úgy tekinti, a szomorúság
győzelme ez a fájdalom felett.
Egyetlen titkom
jámbor, mint egy öreg kutya,
senkit sem bánt, és elkerüli
az idegen tekintetet.
Húsz évig még használható vagyok,
azután már csak feltételesen.
Rejtély marad az,
hogy emberek együtt élnek
anélkül, hogy elnézést kérnének
e tarthatatlan állapot miatt.

Éjjeli séta

(Nächtlicher Spaziergang)

Valahányszor lemegyünk
a vízhez, a hold utunkat állja.
Még lázasan lármáznak a tücskök, és
a cserjésből, amely alatt csendesen fészkelnek
a récék, emlékek cibálnak.
Ilyen napokon a tóban gubbaszt a csend,
készen arra, hogy ránk vesse magát.

Futó pillantás

(Beim flüchtigen Hinsehen)

A magas fűben fegyverek lopóznak,
a célgömb és az irányzék a fény
lefegyverezését
gyakorolja. Estefelé az emlékezést kell
megrohamozni, az utolsó bástyát.
Nem vagyunk benne bizonyosak,
hogy a háborúhoz tartozunk.
Egyvalaki, fehér ingben, az ajtó elé megy,
egyvalaki, aki mindenki lehetne,
akinek semmi mondanivalója nincs
többé.

Látogatás

(Besuch)

Tegnap este, a zivatar után,
amely lefejezte a virágokat büszke sarlókkal,
ott állt az ajtó előtt egy ember,
aki azt állította,
a történelem olvashatatlan fejezeteit
meg tudja fejteni. („Csak tudni kell,
mennyire alakít bennünket az,
amit cselekszünk, ilyen egyszerű.")
Bőrig volt ázva, és kalapját
úgy tartotta a kezében, akár egy tálat.
Nem akart áldozatot, a fémpénz
visszavándorolt a zsebembe, sőt,
egy régi kabátot is elutasított, megköszönve.
Kezemben volt egy ceruza,
amelynek segítenie kellett pár szót
a bizonytalanból megmentenem,
ám sikertelenül,
amint később kiderült.
Majdnem sötét volt, a madarak utolsó
liturgiájukat tartották.
Mi célból? – kérdeztem, hogy mondjak
valamit. Az esőemberke, mintha csak
kérdésemre várt volna, megfordult
vizes cipője sarkán, és eltűnt.

A kereszt

(Das Kreuz)

A régi templomokban, délen,
keresztet vetek néha,
hogy megkönnyítsem a Szenttel való
beszélgetést. Aztán hosszasan
beszélek a salétromos angyalokkal,
akik nyirkos szegletekben élnek,
alázat és ortodoxia
keverékében. Barcelonában,
a székesegyházban, Szent Miléna,
egy fiatal nő,
elhagyta a poros freskót,
és mellém telepedett
az oltár hideg márványlépcsőire.
Suttognunk kellett. Körülöttünk
idős hölgyek, akik a rózsafüzér helyett
bevásárlótáskát tartottak kezükben.
Menta, tömjén, narancs illata.
Miléna egy vándorra mutatott
egy sötét képen, aki mereven nézte
a villámot, a cikázó kígyót, az égen.
Ez leszel te is, mondta, ezen az úton
kell majd járnod, de ne félj,
itt fogok várni rád.

Burka István: *Szárnyak* (részlet)

Végső kérdések

(Letzte Fragen)

A házamnak hat ajtaja van,
mindegyiket jó fából faragták.
Az első ajtó túl sokáig tanácskozott
az építésszel a helyről,
amely neki kijár, és bezárták.
A második allergiás a fényre,
és nappal nem nyitható ki.
A harmadik csak álmában áll nyitva,
és egy öreg szakállas angyalt ábrázol,
aki a kötelességét végzi.
A negyedik a tökéletes világba vezet,
és többé nem használják.
Az ötödik a formáját keresi
a lehetséges régi mérték szerint.
A hatodik láthatatlan.
Évek óta tapogatom kezemmel
a falakat, hogy végre megtaláljam.
Biztosan tudom, hogy létezik.
Természetesen lehetséges volna
egy új ajtót készíteni a háznak,
ahogyan barátaim tanácsolják.
De inkább lebontom a házat,
hogy a romok között bejáratot találjak.

Nem sokkal a zivatar előtt

(Ganz kurz vor dem Gewitter)

Lágy eső hull, és a cédrusfa,
ezeregy öltéssel az estébe hímezve,
nyugalmát veszti. A kövek is
felkerekednek, és partot keresnek.
Csak a csupasz, fehéres arcú vetési varjak
döntenek a maradás mellett.
A leplet rángatják,
amely elfedi a dolgokat, mintha csak
meg kellene
mutatni valamit. Minden, ami még látható,
a láthatatlanra emlékezik, amely
örökre láthatatlan marad, hogyha
kitör a zivatar.

BENŐ ESZTER fordításai

Michael Krüger német költő, író, műfordító. Wittgendorfban született 1943-ban. Írt verset, novellát és regényt. 1968-tól szerkesztője, majd 1986-tól 2013-ig vezetője a müncheni Carl Hanser Verlag könyvkiadónak. 1976–2014 között az *Akzente* szépirodalmi folyóirat szerkesztője. Többek között a Peter-Huchel-díjjal és a Bajor Szépművészeti Akadémia nagy irodalmi díjával, 2014-ben pedig az Első Osztályú Német Szövetségi Érdemkereszttel tüntették ki.

KINEMATOGRÁF

FERENCZI SZILÁRD

Az ellenségek pajkos cimborasága

A kétpólusú világ hidegháborús versenyfutása az 50-es évekkel kezdődően számtalan melléktermékkel gazdagította a nehéz- és szórakoztatóipart, a Szojuz rakétától a Barbie-babáig terjedő skálán. A fogyasztói társadalom ellenmintájára épülő szocializmus, illetve a kommunista egyenértékűség és az önerejű kapitalista boldogulás párbaja a populáris és magas művészetekben is nyomot hagyott, mindkét oldalon hősök és antihősök nagyszerű panoptikumát hozta létre. Temérdek legenda született a jóléti nyugaton és nyomorgó keleten, amelyek ponyva- és képregények, filmek, tévésorozatok, új zeneműfajok sokféle médiumain keresztül hirdették valamely nagyhatalom nemes vagy gonosz szándékát, végső soron világvezetői rátermettségét a másikkal szemben. Ekkortájt jelentek meg és váltak rögtön népszerűvé Amerikában a szuperhős történetek, valamint a kard és köpeny műfaj történelmi-disztópikus darabjai, amelyek egyfajta metaforaként képezték le a hidegháborút képregényben és filmen. Ugyanezt a szovjet zónában a sci-fi irodalom páratlan fellendülése jelzi. Az írott és mozgóképi kultúrát mindkét oldalon elárasztó titkosügynöki tényked-ések viszont a nagyon is valós eseményekből táplálkoztak, s az ekkor létrejött műfajreflexek azóta is remek táptalajjal szolgálnak az újabb válsághelyzetekben fellépő régi-új hősök küldetéseihez.

A hidegháború azonban véget ért (és talán egy új kezdődik hamarosan), így az utóbbi huszonöt évben a cél már nem a szovjet vagy keletnémet ügynökök semlegesítése. Értelemszerűen a kortárs nyugati alkotók is új terepeken kénytelenek érvényesíteni az ügynök–kém–katona örökséget. Még az oly megrögzötten szovjetközpontú nagy klasszikusok, aminő John le Carré vagy Tom Clancy is nézőpontot váltottak. A megszokott kiindulópontról, a Kelet- és Nyugat-Berlint elválasztó falról a fókusz egyre inkább közel-keleti, szovjet utódállami, középamerikai vagy afrikai helyszínekre vándorolt, ennek megfelelően ügynökök tarka sokfélesége gazdagítja a történeteket, s az államellenes felderítés immár hatalmas cégek, politikai játszmák vagy terrorszervezetek „javára" módosult (az ezeket mind csokorba gyűjtő magasztos példa a 2005-ös *Syriana*, Robert Boer könyvéből rendezte Stephen Gaghan). Az új trend viszont még korántsem söpörte el a nosztalgikusan múlt század közepi, úriemberekhez illő titkolózást, amikor még a hírszerzés vérszigorú becsületbeli játszma is volt (a John le Carré 1974-es regényéből 2011-ben készült pompás *Suszter, szabó, baka, kém,* Thomas Alfredson rendezésében, egy ilyen példa). Ugyanebben a szellemben jön most Guy Ritchie és visszavezet a 60-as évek európai retróhelyszíneire, ahol feléleszt két rég elfeledett titkos ügynököt, s náci összeesküvéssel, trabantos autósüldözéssel, a berlini falon keresztül suhanással óvilági eleganciával felpörgetett kalandfilmet rendez, a műfaj tévésorozataira jellemző édesdeden könnyed hangvételben.

Az U.N.C.L.E. embere ötévados, 105 epizódot kitevő sorozat volt az MGM gyártásában és az NBC csatornán futott 1964 és 1968 között. Napoleon Solo amerikai és Ilja Kurjakin szovjet titkos ügynökök a United Network Command of Law and Enforcement ügynökség megbízásából, brit főnökük felügyeletével globálissá terebélyesedhető veszélyeket hárítottak el. Eredetileg két amerikaival (férfi és nő) tervezték a problémamegoldást, de a hölgynézők annyira tűzbe jöttek az eleinte apró jelenetekben szereplő szovjet ügynök modorától (a kiszőkített David McCallum alakította), hogy az első évad közepétől kezdődően csapattá gyúrták a valódi élet ellenfeleit. Merész húzás volt, de nem bánták meg, ugyanis a műsor ettől indult be igazán, egyes részeket összevontak és egész estés darabokként vetítették a mozikban, s a játék-, zene- és ponyvairodalom piaca is hemzsegett az U.N.C.L.E. feliratú tárgyaktól.

Guy Ritchie és három írótársa mindössze az alapszituációt és a karaktereket vették át az eredeti sorozatot szerző Sam Rolfe-tól, na meg természetesen a retró-bájat. Ez utóbbit manapság már nem olyan könnyű újraéleszteni, hiszen az eredeti(hez hasonlító) számtalan hangulati összetevőt jól kikeverni igencsak nagy tehetség szükséges. Hangulatról, és nem tárgyakról vagy utcasarkakról beszélek, hiszen ezeket a film iparosai vagy a CGI mesterei pillanatokon belül előállítják. Bár eredetileg nem ez volt a terv, Ritchie végül markáns arcélű, de alig ismert férfiakat szerződtetett Napoleon Solo (a barna Henry Cavill) és Ilja Kurjakin (a szőke Armie Hammer) szerepére. Ezzel mintegy elkerüli azt a csapdát, hogy valamelyiküket is egy korábbi alakításával azonosítsuk, hiszen egy nem túl népszerű *Supermant* és *A közösségi háló* ikreit leszámítva egyikükhöz sem köthető erős karakter. A főbb női szerepek is hasonlóan keltek el, bár itt fellép egy kissé zavaró látványelem is: a német nemzetiségű Gaby Tellert a melegbarna – egyébként svéd – nőideál, Alicia Vikander alakítja, a hűvös, északi szépségű olasz Victoria Vinciguerrát pedig Elizabeth Debicki. A hordott ruhák többsége eredeti darab, a kamera gyakran térdszinten forog vagy mozgásban levő nagyobb tárgyakra szerelték, a Daniel Pemberton szerezte, igazi titkosügynök-ultra-lounge zenesávot itt-ott korabeli olasz és amerikai slágerek tarkítják, s a műfajra oly jellemző osztott képmezős narratíva is elmaradhatatlan.

Solo, Kurjakin és Gaby kényszerűségből csapatba rendeződnek, hogy megállítsák a náciszimpatizáns Vinciguerra házaspár világuralmi törekvéseit, amely a nukleáris szakértő Teller professzor (nem Ede) elrablásával indult és atomfegyver gyártására irányul.

A karakterek egytől-egyig szimpatikusak, bár egyedül talán az orosz fejlődik némelyest, és képes meglepni a nézőt. A kezdetben Kelet-Berlin nyirkos, macskaköves utcáin amerikai ellenlábasa nyomában száguldozó, indulatos Kurjakin megszelídül, Rómában szerelembe esik, megbízható partner és szolid barát válik belőle. Napoleon Solo csuklóból teszi azt, amit már a CIA-rekrutáció előtt is tökélyre fejlesztett: mindent ellop, ami mozdítható, bár több ízben felsül. Felsülnek mindketten, ebben egyformák, és ettől szerethetők. A humor egyik fő forrása az egymásra aggatott és végig használt gúnynevek: az amerikai Kurjakint Veszélynek, az orosz Solót Kovbojnak szólítja. A járművek mozgásával nyert dinamikát háromszor, precízen kiporciózva kínálja Ritchie: az elején, a közepén és a végén.

A többi játék, furfang, ármány, csípős párbeszédek, pici erotika, színpompás öltözetek, az olasz ég azúrkékje, és az U.N.C.L.E.-szellem lépten-nyomon. Az, amely a legádázabb globális vicsorgás közepén is jelszót faragott az ellenségek pajkos cimboraságából.

Az U.N.C.L.E. embere (The Man from U.N.C.L.E.), színes brit-amerikai film, 116 perc, 2015. **Rendező**: Guy Ritchie. **Forgatókönyvíró**: Guy Ritchie, Sam Rolfe, Lionel Wigram. **Operatőr**: John Mathiesen. **Vágó**: James Herbert. **Zene**: Daniel Pemberton. **Szereplők**: Henry Cavill, Armie Hammer, Alicia Vikander, Hugh Grant, Elizabeth Debicki, Luca Calvani, Sylvester Groth, Jared Harris.

CSUSZNER FERENCZ

#színház

A Kolozsvári Állami Magyar Színház *#hattyúdal* című előadása ott kezdődik, ahol a színházi előadások általában véget érnek. Miközben a nézők bevonulnak a terembe, egy előadás tapsrendje zajlik éppen. Illetve csak olyan, mintha zajlana, mert valójában – akárcsak a színpadon levő egyetlen, idősödő színész (Keresztes Sándor) – minden áll. Pontosabban: a színpadon lehajtott fejjel álló egyetlen színészen kívül minden élettelen. A gondosan megépített, talán kicsit szűkös, ám annál takarosabb díszletről hamar nyilvánvalóvá válik, hogy egyetlen funkciója a díszletnek látszás, s hogy egy valódi előadás befogadására alkalmatlan lenne. A kék csikósruha sem igazi jelmez, inkább csak figyelmeztetés: ami ezeken a deszkákon történt, amit ez a színész játszott, színház volt, szerepekkel, konfliktusokkal, történettel – igazi, színes, szagos, poros... patinás. Hasonló a helyzet a felvételről bejátszott, lenyűgözött közönséget sejtető tapssal is. Mintha egy mára már letűnt, dicső színházi korszak emlékmű-installációját látnánk, amit a közhelyességgel szemben tanúsítható legnagyobb igényességgel állítottak össze.

Mire mindez tudatosulhatna a nézőkben, díszletmunkások – a Kolozsvári Állami Magyar Színház díszletmunkásai – érkeznek a színre, munkafényt kérnek, és a nézőkkel mit sem törődve elbontják a díszletet. A természetességükön nincs miért csodálkozni. Ha mi nézők csak kivételes esetekben lehetünk is tanúi, a színház láthatatlan, szorgos manói minden előadás előtt építenek és minden előadás után bontanak. Az már aligha számít nekik, hogy az a bizonyos elbontani való egy hotelszobát, városi dzsungelt, Karnyóék kicsiny boltját vagy színházi előadás díszletét jelöli éppen. Amikor a valós időben zajló munka végére érnek, a munkások lekapcsolják a világítást, és magukra hagyják a nézőket a sötétben.

Sinkó Ferenc, a *#hattyúdal* rendezője már az első percekben behatárolja az előadás témáját és a téma megközelítésének két kiindulási pontját is. Ez a téma pedig nem más, mint maga a színház – legalábbis az előadás egyik lehetséges olvasta szerint –, a kiindulási pontok pedig a *valósághű* díszlettel, jelmezzel operáló, illúzióteremtő színházi megközelítésmód, illetve a *valósat*, a *valóságot* – ezúttal a díszletezők képében – az előadásba invitáló megközelítés. A *megépített valósághűség* és a *meghívott valóság* között terjedő skálán csúszkálva bontakozik ki a *#hattyúdal*, és a Csehov *Hattyúdal* című egyfelvonásosából inspirálódó szövegrészletek és szituációk hol elszenvedői, hol előidézői ennek a csúszkálásnak.

Csehov szövegében az idős komikus színész, Vaszilij Vaszilics Szvetlovidov egy előadás után felönt a garatra, és a színházban ragad éjszakára. A folyosókon kószálva belebotlik az életvitelszerűen a színházban tartózkodó súgóba, Nyikita Ivanicsba, neki adja elő megöregedésének panaszos történetét. Az előadás a maga módján megtartja a darab alaphelyzetét. A díszletezők és takarítók elvonulása utáni sötétségben valaki mozogni kezd a játéktéren. Belebotlik egy üvegbe, az felborul és gurulni kezd. Az előadás első perceiben látott színész még mindig a színházban van, de nem találkozik a súgóval. Legalábbis nem úgy, ahogy Csehovnál találkoztak. Helyette mintha valami kusza látomás venné kezdetét. Nyitányként Ötvös Kinga (e.h.) áriája hangzik fel, és a későbbiekben is az ő éneke jelzi a fontosabb váltásokat.

Az előadás a legkülönbözőbb elemekből áll össze. A színen feltűnő négy színész más-más szerepet lát el. Nem játszanak, cselekszenek. Albert Csilla egy, az öregedésről szóló orvosi szöveget olvas fel, és teszi ezt olyan jelenléttel, hogy egyetlen percre sem válik unalmassá az egyébként száraz, orvosi szakkifejezésekkel terhelt szöveg. Ezzel párhuzamosan Györgyjakab Enikő testében, mozgásában jelenik meg az öregedés folyamata, és mire a csikósruhájából csak a csizmáit és alsónadrágot magán tartó Keresztes Sándorral egymás mellé állnak, a két test közül a női tűnik elgyötörtebbnek, korosabbnak. Keresztes Sándor hastáncáról, vagyis hastáncoltatásáról nehéz írni. Nem azért, mert érdektelen, hanem azért, mert gyakorlatilag szavakba önthetetlen az, ahogyan ezt a hangos nézői reakciókat kiváltó, az előadást erősen a szürrealitás irányába toló tevékenységét végzi. És ha már szürrealitás: egy következő jelenetben Albert Csilla és Györgyjakab Enikő egy-egy hatalmas fehér párnát cipelve, fekete csipkés fehérneműben jelennek meg a színen. Hogy a korábban hallott orvosi szövegben valóban központi szerepet töltött be a pihenés szükségességének hangsúlyozása és a szexualitás témája, vagy csak a két színésznő és Keresztes Sándor által bemutatott koreográfia nyomán tűnik úgy, utólag eldönthetetlen.

Csehov szövegének a látomás második részében jut nagyobb szerep. Albert Csilla és Györgyjakab Enikő műsorvezetőkként a színészetről, a színházról és az öregségről kérdezgetik Keresztes Sándort (vagy ezúttal inkább Szvetlovidovot?). A kérdésekre adott válaszok – amiket a Keresztes lábánál kuporgó Ötvös Kinga súg a szövegkönyvből – a *Hattyúdal*ból származnak. Az öregedés lehetséges megközelítésének szempontjából ez az előadás legfontosabb jelenete. Szvetlovidov beletörődően beszél saját helyzetéről, holott a médiában megjelenő sztárinterjúkban csak a legritkább esetekben olvashatunk, hallhatunk a magányról, az egyedüllétről, a kilátástalanságról. A show-nak folytatódnia kell, legalább addig sincs idő az elmúlásra készülni.

THEÁTRUM

Az előadást lezáró monológ furcsa helyzetet teremt. Keresztes Szvetlovidov szövegéből inspirálódó, hangos önsajnálata visszahozza a nyitójelenetben magányosan álló színész képét, és a színész körüli emlékmű-installáció kimerevített teatralitását is felidézi. Kár érte, mert ezt a lezárást nehéz valamiféle feloldozásként megélni – igaz, ez már csak ízlés dolga.

A *#hattyúdal* a Kolozsvári Állami Magyar Színház 2014–2015-ös évadának egyik legizgalmasabb előadása. A címben szereplő # karakter, a *hashtag* szerepeltetése nem véletlen. A közösségi médiákban létrehozott tartalmak címkézésére, kulcsszavakkal történő ellátására szolgáló megoldás, lehetővé teszi, hogy egyetlen kattintással minden azonos kategóriába tartozó bejegyzést megtalálhassunk. Sinkó Ferenc rendezése már a címében is vállalja, hogy az előadás a *Hattyúdal*, az öregség és a színház egyik, de korántsem az egyetlen megközelítése. A *#hattyúdal* az öregségről beszél, de a színházról és annak megújítási lehetőségeiről szól.

Néhány nappal az előadás után találkoztam egy ismerősömmel, aki ugyanakkor látta az előadást, mint én, és megkérdeztem a véleményét. Ért ő mindent, válaszolta, meg voltak is érdekes dolgok az előadásban, de azért komolyan: ez a színház? Tényleg ide jutott a színház a huszonegyedik században? – kérdezte. Akkor nem válaszoltam. Mindenkinek a maga ügye, hogy mit gondol, akar vagy próbál gondolni a színházról. Én azt gondolom: ez a színház. Pontosabban azt, hogy ez is a színház, sőt, még tovább pontosítok. A *#hattyúdal*ban felsorakoztatott érvényes színházi megoldások, és az ezek között kialakuló kapcsolatok miatt leginkább azt gondolom, hogy Sinkó Ferenc és a vele dolgozó teljes csapat munkájára leginkább ez illene: *#színház*.

Kolozsvári Állami Magyar Színház. *#hattyúdal*. **Rendező**: Sinkó Ferenc. **Szereplők**: Albert Csilla, Györgyjakab Enikő, Keresztes Sándor, Ötvös Kinga; valamint: Csíszér József Gábor, ifj. Csíszér József, Deák Attila, Erdős Endre, Fábián Mihály, Györffy Zsolt, Hunyadi Melinda, Kerekes Zsolt, Molnár Tibor, Oprea Éva, Platz János; **dramaturg**: Vajna Noémi; **díszlettervező**: Carmencita Brojboiu; **jelmeztervező**: Bocskai Gyopár; **zene**: bodoki-halmen kata; **videó**: Török Tihamér; **speciális effektek**: Borsos Levente.

KÉSZ ORSOLYA

Bolyongás a ledrengetegben

Balázs Imre József legfrissebb kötete, a *Jung a gépteremben* meglepő bátorsággal fordít szembe minket önmagunkkal és a másikkal, a másik másságával, önmagunk idegenségével, az idővel és térrel, a semmivel. A külső (városversek: Canterbury, Zugló, Vöcklabruck, Helsinki, Marseille) és belső utazások a sajátmagaság felé nagyon hasonló funkciókat töltenek be: a nehezen hozzáférhető, primér tapasztalatok különböző formáinak megmutatására tett kísérletek. A másikkal és önmagammal való kapcsolat újragondolásának módjai.

Az előző kötetekhez képest a *Jung a gépteremben* nem szerveződik ciklusba, nem is akar egységes egészként mutatkozni, bár a szövegeket átszövi egy olyan motivikus háló, amely valamiféle kapcsolatot teremt a különböző versek között. Az álom, a labirintus, a lépcső, az aluljáró, az utazás, az anyag, a vendég, a ház, a gép, a kék, a folyó motívumainak ismétlődéseire ugyan figyelmesek lehetünk, ezek állandóan előjönnek, de mégis mindig másként. Ami talán valóban szorosra fűzi ezeket a szövegeket, az a(z) (ön)megértés, a tapasztalás, a látás, nézés, önkeresés, önfeladás és odafordulás mozzanatai.

A gépteremben című nyitóvers és *Az eltűnt vidra* című zárószöveg mégis létrehoznak egyfajta kompozíciót (anélkül, hogy lezárnák és egységesítenék azt), amely a köteten magán is némiképp túlmutat, amennyiben valamifajta kezdetet és összegzést sejthetünk meg együttesen ebből az elrendezésből. A kötet nyitóverse, amely eredetileg egyben a címadó vers is volt (*A gépteremben*), kvázi programvers-szerűen működik, a kötet többi részének problémáit, súlypontjait, olvasási stratégiáit mintegy előre vetíti. A záróvers pedig mintha egyfajta összegzést és eltávolodást mutatna a vidraversek beszélőjének poétikájától, anélkül, hogy véglegesen lemondana róla („napszemcsék nyomai a vízen / illatok súlya a tüdőben / bizsergés a fogak tövénél / ez marad belőled"). Ezt erősítik az elszórtan, véletlenszerűen megjelenő vidraversek vidrájához kapcsolódó képzetek is, mint például a téli álom (hibernáció), vidraszobor („lélegző, csapkodó, fölhevített kődarab"). Ugyanakkor ezek egyike sem mozdul el a véglegesség felé, mind implikálják, magukban hordozzák az újrakezdés lehetőségét is („honnan tudod hogy eltűnt / hiszen máskor is elbújik előled" vagy „a vidra alámerül a higanyban / a higany megfagy hibernál a vidra / négy évszázad múltán felélesztik / elpárolog az élő fém / útra kel a vidra merkúr bolygójára").

Az egyes szövegek több szálon is tudatosan kötődnek a szürrealista poétikához. A versek egy részét konkrét szürrealista képzőművészeti alkotások (Jean Arp), irodalmi szövegek (Weöres, Palasovszky Ödön, Gellu Naum, Julien Gracq), filmek (Federico Fellini) vagy zeneművek (Emerson, Lake & Palmer, Tarkus) hívták elő, s ez főként a versek merész képalkotásában, nyelvi sűrítettségében, szabad képzettársításaiban és belső zeneiségében, lüktetésében hagy nyomot. A kötetet körüllengő szürrealizmus azonban nem akar eltávolodni a valóságtól, sokkal inkább egy alternatív lehetőséget kínál, egy új, potenciális valóságot, a másik érvényességének tudomásul vételével együtt. Ugyanez a helyzet a címben megjelenő Junggal is. A jungiánus ember- és világkép, archetípusok, motívumok, álomértelmezések átszövik a kötet egészét, azonban nem telepszenek rá és uralják a költészetet, sokkal inkább mankóként működnek, segítenek érzékelni és megélni a sajátot, egyszerre fölhozni és eltávolítani az emlékképeket, megsejteni valamit a nyelv tudatalattijából. A tudatalatti rétegekhez való hozzáférés, ezek felszabadítása, a szövegekben az álom vagy egyfajta liminális állapot megélése során történik, ahol felfüggesztődnek a szokványos érzékelési és nyelvi kategóriák („Vártam, hogy ne zavarjon az érzékelés, / vártam, hogy nőjjek már akkorára, / amíg már nem férek bele a sötétbe, / itt-ott kilógnak a végtagjaim vagy a fejem, / úgy gondoltam, az már valami, / úgy gondoltam, az már valami lesz.").

A kötet az identitás elvesztésének és (újra)konstruálásának gyakorlata is egyben. Befeleigyekvés. Alámerülés. Annak a felismerésnek az artikulálódása, hogy az idegen- és öntapasztalat nem választható el egymástól. A természet és ember, ember és gép, fény és sötétség, rész-egész, élő-élettelen, szubjektum-objektum, nő-férfi, szerves-szervetlen ellentétek feloldása történik meg ebben a költészetben („Az ellentétek unalmát régóta ismered, / szabad elhatározásból semmisítetted meg őket, / valahányszor tehetted."). Lemondani az érzékelésről, a biztonságról, kimozdítani a jelentést, részekre hullni szét, instabil halmazállapotúvá válni – erre hív a kötet. Aztán ott van annak a bátorsága, hogy megpróbálom újra összerakni az egészet (önmagam), miközben tudom, hogy nem lehet, és sejtem, hogy talán nem is kell.

Ezekben az alkotásokban ugyanilyen fontos a másik tapasztalatának a kitágítása is. Az időnek, a térnek és az érzékelésnek az átértelmezése („ahol eltűnik a fölfelé és a lefelé, / csak egyetlen irány marad, az egyre beljebb"), amely a másikkal való kapcsolatban, találkozásban adódik. A kötetben olvasható szövegekben a másik nem csak egy másik személy, individuum lehet, a másik lehetsz adott esetben te magad is önmagad számára, egy tárgy is, egy állat is, vagy bármely más élőlény: széthordott ház, ismeretlen tárgy magadban, testetlen tájon kőről kőre lépő látogató, téli álmot alvó vidra, önmagad tükrei és képei a falon, szélkarcolta vízfelszín, vendég (magadban is), vízmosta part, a tested üregéből előmászó lassú állat, két kutya („amely egy autót hajszol kétfelől, s a látvány mindenik eleme te magad lehetsz"). Lehetsz és egészen mégsem vagy – erre is figyelmeztetnek ezek a szövegek.

Aztán „megnyílik a gép teste" s az olvasó a műszerfal előtt áll a „szerverkék" gépteremben, a „kék anyagban", ahol együtt találja az emberit és a gépit. Szürrealisztikus cyberpunk egysnittesek: „valószerűtlen-spirál", „álomgépbegyűjtő szerver", „alvási laboratórium" és „idősíkhangoló". Játszma a poszthumánnal, rákérdezés a „valódi" testre, amely „a legfőbb akadály és legfőbb lehetőség" egyben, annak gépies összetevőire, a „magad" bizonytalanságára, kiismerhetetlenségére, egybe-nem-esésére, a saját érzékelésére és megélésére, a kapcsolatteremtés nyelv előtti vagy nyelven kívüli, észleleti formáira (arra, hogy hogyan tudjuk észlelni a másikat, önmagunkat, a környező világ nonhumán elemeit). Hogy hogyan lehet megtapasztalni a másik másságát, anélkül, hogy szembe állítanám magam vele, megsemmisíteném vagy uralnám, erről (is) szólnak a *Számozottak, egyes szám és többes személy*ben: „Megérkezem a másikba, / váratlanul toppan elém az utcán. / Ajkát nézem, ott kell elindulnom, / fogát nézem, ott az első akadály. / Az első akadálynál lemondok a látásról, / a többi érzékszervre bízom magam, / közvetlenül húsomba hallom a hangokat. / Felbukkan a második akadály, / lemondok az érzékszervekről, / kikapcsolom a hust, / elfelejtek mindent, ami elfelejthető, / ismerkedem az akadállyal." Ahogy a saját közössé, s egyben mások számára kiszolgáltatottá és védtelenné tételéről is.

Balázs Imre József *Jung a gépteremben* című kötete kockázatos vállalkozás, amennyiben minden olyan alkotás az, amely az önmagaság és a másik kérdését problematizálja, vállalva azt, hogy ezzel megbont valamilyen (külső és belső) rendet, stabilitást, biztonságot.

Balázs Imre József: *Jung a gépteremben*. Sétatér Könyvek, Kolozsvár, 2014.

Önfeledten reflektált történetek

Magyary Ágnes: *Az ördög operába készül és más történetek.* Lector, Marosvásárhely, 2013.

Tényleg *történet*eket olvashat az érdeklődő a Méhes György debütdíjas (2004) Magyary Ágnes kötetét forgatva, mely a fabula áldott helyreállításának megannyi izgalmas, magát kínáló példáját hozza. Ezeknek a gondosan szerkesztett, „nyelvtudatos" írásoknak a szüzséje is érdeklődésre tarthat számot – az irodalomkritikusok szemében is, akik „azért kapják a fizetésüket, hogy megjegyzéseket fűzzenek bármihez is."

A kreatív történetalakítás, a szereplőkkel, színhelyekkel, de akár mondhatni: szférákkal („a valós élet bizonytalanul billeg képzelet és álom határán") való invenciózus játék, helyenként markánsan anyagi „babrálás" öröme érződik az egyes szövegek hangvételén. Azon, ahogy történelmet és mitológiát, bürokráciát és irodalmat vagy akár különböző korokat elegyít a páratlanul aktív, nem egyszer diktatórikus hajlamú elbeszélő, ezen „mesterséget" a szakácsművészethez hasonlítva: „a háziasszony is olyan, mint az író. Azt tehet a konyhájában, amit csak akar... az író is kényúrként viselkedhet a saját történetével." Így tesz az alkotás folyamatára következetesen reflektáló narrátor („a limonádé bűnrossz. Bár ezt az Ördög nem így fogalmazá meg, de most nem ő írja ezt a történetet"), aki háttérzenét rendel szövegéhez, „rögtön a történet elején kasztrálja a főszereplőt", vagy éppen egy re-

FÜLSZÖVEG

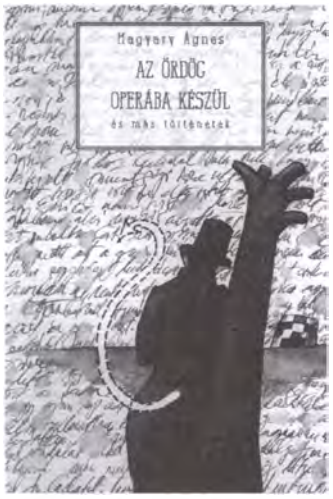

mekbekészült írásba odavetve vállalja, „a legnagyobb gyönyör mégiscsak az, amikor egy dilettáns elronthat egy remekművet."

Az irodalmi előképekhez való visszanyúlás valójában izgalmas újraírásokat, más szemszöget, a kontextusok átfordítását hozza: Katona József, Borges vagy a spanyol barokk jelesei a Magyary-univerzumokban – a késleltetés kedvelt technikájának is köszönhetően – talán nem egyből ismernének magukra. Azért sem, mert itt antikos műveltségű verőlegény és szakácskönyv-tudor ezredes éppúgy el(ő)fordul, mint politikai elítélt vagy a zokniját húzó Odüsszeusz.

Apró eseményekből szőtt detektívtörténetnek ontológiaira fordul a csattanója; időutazásos kalandsorozatban tevődik fel a kérdés: „Mi az, hogy csak úgy kell tenni?"; montázsba ágyazódik a felismerés: „egy képzelt lény árnyéka vagyok." A mesébe illő, „valósághű" és megtörténni vágyott események, melyekről Magyary Ágnes szól értőn, múltunkra, jelenünkre és ábrándjainkra nyitnak rálátást.

Tornáztató publicisztika

Rostás-Péter István: *Tótágas.* Könczey Elemér rajzaival. Polis, Kolozsvár, 2014.

Rostás-Péter István rádiós jegyzeteiből összeállított kötetét a Kolozsvári Rádió fennállásának 60. évfordulóján mutatták be. Az intézmény főszerkesztő-helyetteseként, fordítóként is működő szerző hangja mellett Könczey Elemér grafikus körülbelül negyven rajza – nem kifejezetten a kiadvány számára készült, a könyv szerkesztője, Jakabffy Tamás szavai szerint „külön vállalásokat teljesítő sík" – adja a *Tótágas* sajátos, alapvetően fanyar aromáját.

Vállaltan a más szemszög érvényesítése, a furcsaságok felfedeztetése a célja azoknak a péntekenként általában „élesben, biztosítóháló nélkül", azaz élő adásban elhangzó, illetve részben blogon is közzétett jegyzeteknek, melyek egy „szófüggő", „gyógyíthatatlanul beszédes" sajtós „hangos gondolkodásának" futamait rögzítik. Ezek, az egyes tömbök címe által jelzetten, egyrészt a *Res publica* terepéről, másrészt pedig *Intra muros* valók; előbbiek túlsúlya világosan megfigyelhető. Végül a *Polycolor* raritásokkal gyönyörködtető darabjai ellenállnak a pontos behatárolásnak, ahogy sajátos színfoltot jelentenek a kötetet nyitó-záró néhány soros (alkalmi) verse(zete)k is.

Különös hangsúlyt kapnak ezen a széles palettán, egyfajta metaszintként, a zsurnalizmus kérdése, a „szómívesség árfolyama" és a(z erdélyi magyar) kulturális ipar lehetőségei is. Ez tulajdonképpen természetes médiumváltáson is keresztülment reflexiók esetében. Melyek egy értelmiségi vélekedései sztereo-

típiákról („a székelyek szálkáitól ments meg, Uniónk, minket!"), tabutémákról, a „közjóra törekvő napi robotról", értsd: aktuálpolitikáról, családról, konkrét és általános jelenségekről, tendenciákról. A szövegek ütőkártyái a kérdőjellel, aggodalommal emlegetett sajtós „harsányságot" ellensúlyozó, azon átütő-átidéző (Pilinszkyt, Kosztolányit stb.) tényleges mívesség jegyei és a játékos nyelvújítás, melynek a hallgató-olvasó tanúja lehet („Newperencia", „költségvetésaratás", *Havanna, ha nem lenne*).

Dátumjelzésért kiáltó, aktualitásukat vesztve elhalványodott apróságok, zömében máig éles kérdésfelvetések színes, Könczey rajzai révén két hangon beszélő gyűjteménye a *Tótágas*. Mely egy-egy líraibb mozzanata révén, na meg a pozíció okán, Örkényt is megidézheti: segít *terpeszállni, mélyen előrehajolni...*

MOLNÁR ZSÓFIA

Udvari szerelem

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

New York-i halló-halló-hallucináció

(Pop-up gallery à la Insomnia, harmadik kiadás)

„Voltam New Yorkban / reptéren Londonban / Berlinben lassú volt a fény / imbolygott Amszterdam / és hess jött Marakesh / Párizsból sms / szikrázott Velence / mint Varsóban a fűszeres / lány, aki eladó / de én nem Bem apó / halló-halló-halló-hallucináció..." – énekelte tavaly Kiss Tibi Kolozsvár főterén.

Idén, a 6. Kolozsvári Magyar Napok keretében a Quimby nem lépett fel, ám dalszövege viszszacsengett fülemben, amint beléptem az egykori New York Szálló ajtaján. A magára hagyott, roskadozó épület évente, a Kolozsvári Magyar Napok alatt egy hétre megnyílik a különböző alternatív projektek számára. Ezek egyike az Origo Egyesület *Mimesis* című kortárs művészeti kiállítása, melynek idei témája a *Ringli.Spíl*. A téma adja magát, számos megközelítés született már a körfogás, a játék szimbolikája kapcsán, melyekhez nehéz újat hozzátenni. A kiállítás kurátorai, Márkos Tünde és Kalló Angéla elmondták, hogy a művészek felé intézett fel- és kihívás nem csupán a témával, hanem magával a térrel való kapcsolatteremtés volt. Ilyen értelemben harmadik éve hívnak szobára bennünket a kiállító művészek, mindenki a saját kis intim, tudatosan kiválasztott helyiségébe.

Az idén kiállító 37 művész a technika, a koncepció, a kivitelezés vagy az alkotás kvalitása szempontjából nagyon változatosan reagált a témafelvetésre. Mindenki találhatott saját szájíze szerint való szobát. Egyedi és hétköznapi, kreatív és unalmas, interaktív és klasszikus, konceptuális és figuratív megfért egymás mellett. A befogadó döntése maradt, végül kivel megy szobára, ha megy. A szobák nem a klasszikus értelemben vett kiállítótérként működtek, hanem inkább mint ablakok, kulcslyukak a *voyeur*ként kukkoló nézők számára: betekinthettek a művészek jelenlegi munkájába, nyelvezetébe, formavilágába, sőt, aktívan részt vehettek benne, beszállva a ringlispílbe.

A korábbi két évhez képest egyre több a konceptuális vagy interaktív irányba elmozduló alkotás, melyek felhasználják és beépítik a hely elemeit: lyukak, repedések a falon, rozoga szekrények, törött ablaküvegek, elhomályosodott tükrök, döglött galambok. Aki belenézett Makkai Bence képkeretébe, és arcának körvonalai mellett a béke döglött galambját is észrevette, aki megpörgette Adorjáni Márta ceruzahegyű pörgentyűjét, vagy legalább képzeletben Szabó András fejreállított ringlispíl-imitációját, aki elhallgattatta volna Márkos Tünde Gömböcét, beállt egy szelfire Kalló Angéla arany-*like* babaaltató glóriája alá, megsimogatta Szentes Zágon Minotauruszát, visszarakta Kuti Botond festményeire a hiányzó darabkákat, kifogta Kerekes Emőke halait, keletet és nyugatot megjárva, Ariadné fonalát követve, kitalálhatott a labirintusból.

A kiállítás mottója: *Állítsátok meg a világot, ki akarok szállni.* Az épület az ember hűlt helyét, rombolásának és az elmúlásnak nyomait viseli magán. Labirintusában bolyongva a tér felülkerekedik a kiállított tárgyakon, a nagybetűs művészeten, és teljesen megigézi, magába szippantja a látogatót. Vagy az egész csak halló-halló-hallucináció.

PORTIK BLÉNESSY ÁGOTA

Bartók román táncainak mondialitása

Meghatottságomat csak a kíváncsiság múlja felül, mindahányszor 20. század eleji fényképeket látok erdélyi falvakról. E fényképek között számos „igazi" román faluról készített is van, s mi tagadás, olykor megdöbbentő a felismerés, mily kevéssé hasonlítanak ezek a teljesen belakott, az utolsó kavicskáig otthonos, „primitív" faluképek a maiakhoz, ezekhez a vigasztalan, sáros-poros-szemetes senkiföldje terekhez, amelyeknek jószerével csak egy rozzant aszfaltcsík a gerincük.

Bartók *Román népi táncai*t hallgatva ezek a régi fényképek ötlenek fel. Készültek persze olyan képfelvételek is, amelyek Bartókot magát épp anyaggyűjtés közben merevítik bele az utóidejűségbe. Románcai azonban sokkal többet, árnyaltabbat mondanak a fényképeknél.

1906-ban kezdett zenefolklorisztikai tanulmányokat a magyar parasztzene anyagának kutatásával, majd 1909-ben tanár barátja, a belényesi Ioan Buşiţia biztatására fogott hozzá román népzenét gyűjteni. A munkát 1913-ig folytatta, több alkalommal más-más kelet-magyarországi román vidéket bejárva. Bartók három nagy román gyűjteményt gondozott: *Cântece populare româneşti din comitatul Bihor* (Bukarest, 1913), *Volksmusik der Rumänen von Maramures* (München, 1923) és *Melodien der rumänischen Colinde* (Bécs, 1935). „Román" életművének megkoronázása azonban az az ötkötetes, több mint 3000 oldalnyi gyűjtemény, amely *Rumanian Folk Music* címmel látott napvilágot több mint húsz évvel Bartók halála után, 1967 és 1975 között Hágában. A mindent számszerűsíteni szerető zenetörténészek kalkulációja szerint a Bartók gyűjtötte több mint 8000 dallamból álló népzenei anyagból nagyjából 2000 a magyar, nagyjából ugyanennyi a román és szlovák dallam, a maradék pedig török és észak-afrikai arab. Nem csoda tehát, hogy a román zenei folklór nagyjai Bartókot ma is megkerülhetetlen forrásnak és példaképnek tekintik.

A gyűjtött román anyag alapján 1915-ben zongorára írta *Román népi táncok* című hattételes művét, amelyet Buşiţiának ajánlott. Ezt orkesztrálta 1917-ben nagyzenekari változattá. A legtöbbet játszott verziót azonban Székely Zoltán készítette 1925-ben: a hegedű-zongora átiratot. A hat tánc eredeti fonográffelvételei ma a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének archívumában találhatók.

A Bottáncot (*Jocul cu bâtă*) Bartók két mezőszabadi cigánytól gyűjtötte; az egyik hegedűn játszott, a másik „egy háromhúros hangszeren, amelynek alacsony lába lehetővé teszi a háromhangú akkordokkal való kíséretet". A Körtáncot (*Brâul*) egy harminc-éves egresi férfi furulyajátéka nyomán jegyezte le. Az igen izgalmas Topogó (*Pe loc*) vélhetőleg ugyanattól a furulyástól származik. (Átiratában Székely Zoltán hegedű-üveghangokra írta át ezt a részt, ami jól reprodukálja a szopraninó furulya „szavát".) A Bucsumi táncot (*Buciumeana*) egy cigány hegedűstől, a Román polkát (*Poarga românească*) pedig Belényesen hallotta egy falusi legény hegedűjén, végül az Aprózót (*Mărunţelul*), e páros táncot szintén Belényesen gyűjtötte.

Mondialitást írtam a címbe. Mert mi egyéb is volna a *Román táncok* varázsa, ha nem az az erő, amellyel a világ legkülönbözőbb nációinak előadóit érinti meg! A teljesség igényéről természetesen szó sem lehet, de az alábbi pár említés épp ezt a tiszteletre méltó világléptéket demonstrálja. Klarinétegyüttesben szólalnak meg e táncok Avi Avital feldolgozásában (Klezmer All Star Clarinet Gang) vagy a Macedonia Clarinet Quartet előadásában, de az olasz Atem Saxophone Quartet is egészen újszerű, bravúros változatot készített belőlük. Liu Fang pipán (vagyis kínai lanton) és Michael O'Toole gitáron játssza a hat táncot (az írországi Waterford székesegyházban, 2008-ban készült erről kiváló felvétel), de egészen izgalmas változat az is, amelyen Ma Xiaohui erhun (azaz klaszszikus kínai kéthúros hegedűn), Tim Ovens pedig zongorán játszsza a táncokat. A latin-amerikaiság hangja vegyül Brian Caballero előadásába, amikor bandoneonon (tangóharmonikán) szólaltatja meg Bartók román táncait. A Rajkó cigányzenekar egy budapesti zsinagógában (2004) felvett interpretációja inkább kuriózum, ennél viszont sokkal fontosabb az a nagyzenekari változat, amely a budapesti Zeneakadémián készült a Danubia Zenekar előadásában (Héja Domonkos vezényletével), ahol a Muzsikás együttes tagjai az egyes tételek előtt az eredeti népi változatokat adták elő saját díszítéseikkel.

JAKABFFY TAMÁS

Októberi évfordulók

1 – 180 éve született Júlio Cézar Machado portugál író
2 – 110 éve halt meg José-Maria Hérédia francia költő
3 – 120 éve született Giovanni Comisso olasz író
120 éve született Szergej Alekszandrovics Jeszenyin orosz költő
90 éve született Gore Vidal amerikai író
4 – 445 éve született Pázmány Péter író
5 – 90 éve született José Donoso chilei író
6 – 120 éve született Ion Pas román író
220 éve halt meg Szentjóbi Szabó László költő
7 – 90 éve született margarita Joszifovna Aliger orosz költőnő
8 – 70 éve halt meg Felix Salten osztrák író
9 – 90 éve halt meg Dékány Kálmán író
45 éve halt meg Jean Giono francia író
10 – 120 éve született Lin Jü-tang kínai író
11 – 340 éve született Samuel Clarke angol filozófus
190 éve született Conrad Ferdinand Meyer svájci író
12 – 95 éve született Nagy Péter kritikus
100 éve halt meg Wilhelm Windelband német filotófus
13 – 410 éve halt meg Théodore de Bèze francia író
110 éve született Debreczeni József költő
300 éve halt meg Nicolas Malebranche francia filozófus
14 – 550 éve született Konrad Peutinger német tudós
95 éve született Sombori Sándor író
15 – 50 éve halt meg Kristóf György irodalomtörténész
2070 éve halt meg Titus Lucretius Carus római költő
110 éve halt meg Szász Károly költő
16 – 290 éve született Gvadányi József író
17 – 145 éve született Alekszej Pavlovics Csapigin orosz író
100 éve született Arthur Miller amerikai drámaíró
18 – 60 éve halt meg José Ortega y Gasset spanyol író
230 éve született Thomas Love Peacock angol író
610 éve született Aeneas Silvius Piccolomini olasz humanista
19 – 110 éve halt meg Bartha Miklós publicista
270 éve halt meg Jonathan Swift angol író
20 – 370 éve született Jakob Gronovius német filológus
120 éve született Alexandru Rosetti román filológus
540 éve született Giovanni Rucellai olasz költő
21 – 170 éve halt meg Nikolosz Baratasvili grúz költő
22 – 145 éve született Ivan Alekszejevics Bunyin orosz író
23 – 140 éve született Ştefan Octavian Iosif román költő
210 éve született Adalbert Stifter osztrák író
24 – 360 éve halt meg Pierre Gassendi francia filozófus
25 – 220 éve született John Pendleton Kennedy amerikai író
26 – 130 éve született Mihail Sorbul román drámaíró
45 éve halt meg Vladimir Streinu román kritikus
27 – 530 éve halt meg Rudolf Agricola német humanista
530 éve született Francisco Sá de Miranda portugál költő
28 – 520 éve született Luigi Alamanni olasz költő
550 éve született Desiderius Erasmus holland humanista
430 éve született Cornelius Jansen holland gondolkodó
29 – 30 éve halt meg Fendrik Ferenc író
220 éve született John Keats angol költő
30 – 1145 éve halt meg Gottschalk szász krónikás
60 éve halt meg Dimitrie Gusti román szociológus
130 éve született Ezra Pound amerikai költő
31 – 530 éve született Jan Dantyszek lengyel költő
45 éve halt meg Szabó Pál író

Szegénység

Nem az a szegény ember, akinek egyetlen fillérje sincs, hanem az,...

A fősorok Harry Kemp fenti aforizmájának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES

1. *A folytatás első része.* 13. Erőszakkal elvesz. 14. A germánium vegyjele. 15. Ütközet. 16. Ájulássszerű állapotba kerül. 17. Mogorva. 19. Épület legalsó, stabil része. 20. Nagy felhajtás. 21. Ellentétes kötőszó. 22. Elektronvolt, röviden. 24. Becézett Anna. 25. Ópium is lehet belőle! 26. Valamin lyukat készíttet. 30. Az argon vegyjele. 31. Nagytestű erdei ragadozó. 32. Gyakori igevégződés. 34. A szavak dzsókere. 35. Nem használ fésűt. 36. Fecnidarab! 37. Angolna, németül. 39. Gyenge minőségű talaj jelzője. 42. Fegyveres sereg. 43. Kerti házikó. 44. Ennivaló. 45. Kopoltyús állat. 46. Rétegként borít. 47. Kizárólag. 49. Marokkói hegység. 51. Hatályát vesztő. 53. Békés határai! 54. Román költő (Lucian). 56. Tetőfedő anyag. 57. Gyökérre utaló görög előtag. 59. Pénzért kínál. 60. Lódulj! 61. Magához hívató. 63. ... kezekkel! (Gadstone). 64. Zala határai! 65. *A folytatás második, befejező része.* 66. Határozott névelő.

FÜGGŐLEGES

1. Spanyol tartomány. 2. Karimás fejfedő. 3. Dél-európai őslakó. 4. Lon ...; kambodzsai politikus. 5. Távolodva. 6. Én, latinul. 7. Német sportjel. 8. Ecetcseppek! 9. Rövidítés cégtáblán. 10. Tündér ... (Szabó Magda műve). 11. Ősi akkád eposz. 12. Tanácskozás sorrendje. 17. Tévéműsor végigkövetése. 18. Grúz költő (Akaki). 21. Székely...; Hargita megyei település. 23. Savanykás húsétel. 26. E napi. 27. Bútoripari alapanyag. 28. Úgymint, röviden. 29. Román közszolgálati televízió betűjele. 33. Finn nemzeti eposz. 36. Római császár volt. 38. Félve megbújó. 40. Vasércnek nevet adó brazil bányaváros. 41. Teasüteményt tartalmazó (doboz). 42. Zimbabwe fővárosa. 46. Bolívia fővárosa. 47. Szélsőséges cécó! 48. Szob határai! 50. Épít a kőműves. 52. A lantán vegyjele. 55. Dúdoló szócska. 57. Szörnyalak. 58. Becézett Otília. 61. Kiloliter, röviden. 62. Ragadozó...; balin.

R. T.

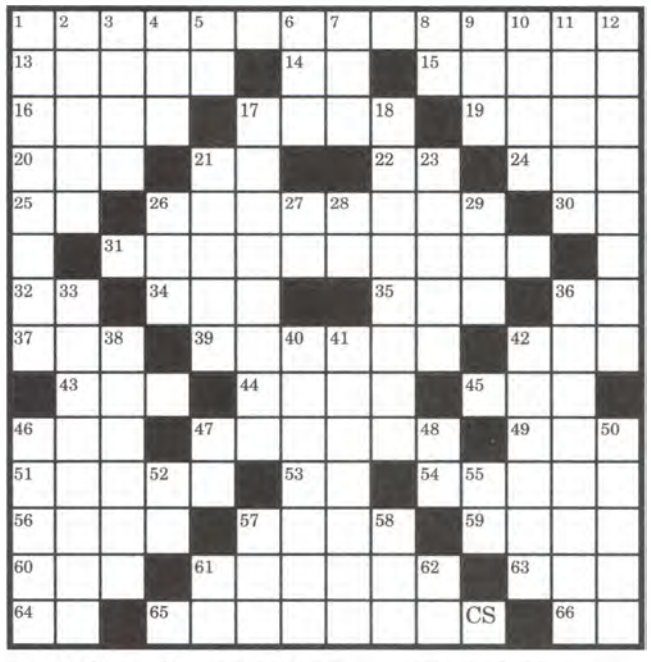

A *Helikon* 17. számában közölt *Rabság* című rejtvény megfejtése: *Minden ember önmaga foglya.*

TÁMOGATÓINK:
Romániai Írók Szövetsége
Nemzeti Kulturális Alap
Bethlen Gábor Alap
RMDSZ – Communitas Alapítvány – Támogatja az RMDSZ és a Communitas Alapítvány
Primăria şi Consiliul Local Cluj-Napoca
Proiect realizat cu sprijinul Primăriei şi Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja.
Proiectul susţine candidatura oraşului Cluj-Napoca la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021
Lapunk támogatja Kolozsvár Európa Kulturális Fővárosa 2021 címre benyújtott pályázatát
Kiadványunk a **Román Kulturális Minisztérium** támogatásával jelenik meg
Kolozsvár 2015
VISIT CLUJ
CLUJ-NAPOCA 2021

Alapító főszerkesztő: **SZILÁGYI ISTVÁN**
Főszerkesztő: **KARÁCSONYI ZSOLT**
Főmunkatárs: **EGYED EMESE**, **KIRÁLY LÁSZLÓ**, **SZŐCS ISTVÁN**
Szerkesztőség: **DEMETER ZSUZSA**: kritika, **MÓZES ATTILA**: próza, **HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN**: A nagy Kilométrik, **PAPP ATTILA ZSOLT**: társművészetek, **LÁSZLÓ NOÉMI**: vers, műfordítás, **RÁKOSSY TIBOR**: műszaki szerkesztő
Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont
A szerkesztőség címe: 400024 Cluj-Napoca, str. Dragalina 73-75. Postafiók 245, telefon: (004) 0264 431690, telefon/fax: (004) 0264 431 577, villámposta: **kvari.helikon@gmail.com**
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220–6288 Honlap: **www.helikon.ro**